

II БӨЛҮК ЭНЕ ТИЛИ 1 ЖАНА ОКУУ САБАТТУУЛУГУ

*Жалпы орто билим берүүчү мектептердин
1-классы үчүн окуу китеби*

Жаңы басылым

*Өзбекстан Республикасынын Элге билим
берүү министрлиги тарабынан сунушталган*

ТАШКЕНТ – 2021

УЎК 17(075.3)
КБК 81.2(5Кир)я72
О 59

Түзүүчүлөр:

А. Тойчубаева, А. Юнусалиева, А. Зулпихорова,
Г. Элтуйдиева, М. Куганова

Пикир жазгандар:

М. Темирова – Андижан мамлекеттик университетинин кыргыз тили жана адабияты багытынын доценти, филология илимдери боюнча Философия доктору (PhD);

М. Сулайманова – Андижан мамлекеттик университетинин кыргыз тили жана адабияты багытынын улук окутуучусу.

Эне тили жана окуу сабаттуулугу, 1-класс [Текст]: окуу китеби (2-бөлүм) / А. Тойчубаева [жана башк.]. – Ташкент: Республикалык билим берүү борбору, 2021. – 104 б.

ISBN 978-9943-7522-5-2

ШАРТТУУ БЕЛГИЛЕР

– Окуп түшүнүү

– Макал

– Угуп түшүнүү

– Эреже

– Суроолорго жооп бер

– Оюн

– Сүрөт менен иштөө

*Республикалык максаттуу китеп фонду
каражаттары эсебинен басылды*

*Оригинал макеттин дизайн концепциясы
Республикалык билим берүү борбору тарабынан иштелген*

ISBN 978-9943-7522-5-2

© Республикалык билим берүү борбору, 2021

МАЗМУНУ

IV БӨЛҮМ. ИСКУССТВО ЖАНА МАДАНИЯТ

65-сабак. Акылдуу бала I.....	5
66-сабак. Акылдуу бала II.....	6
67-сабак. Элчи.....	7
68-сабак. Маймыл, жылан жана коён.....	8
69-сабак. Үч мый-мый.....	10
70-сабак. Кирпинин ыры.....	11
71-сабак. Мактанчаак коён I.....	12
72-сабак. Мактанчаак коён II.....	13
73-сабак. Китеп – менин жан досум.....	15
74-сабак. Китепти сүй.....	16
75-сабак. Окуу менен билим жөнүндө.....	18
76-сабак. Мен жактырган китеп.....	19
77-сабак. Китеп.....	20
78-сабак. Китеп кимдики?.....	22
79-сабак. Акылдын баасы I.....	23
80-сабак. Акылдын баасы II.....	25
81-сабак. Конок күтүү.....	26
82-сабак. Меймандостук.....	27
83-сабак. Нан – ыйык.....	30
84-сабак. Өзүң ойлоп талдачы.....	32
85-сабак. Билиминди сынап көр.....	33

V БӨЛҮМ. ДИЛ БЕРМЕТИ – ТИЛ

86-сабак. Эне тилим – ырысым!.....	34
87-сабак. Эне тилим.....	36
88-сабак. Сен эне тилиңди билесиңби?.....	37
89-сабак. Тайталаш.....	38
90-сабак. Келгиле, жомок айталы.....	39
91-сабак. Айлардын аталышы.....	41
92-сабак. Кыргыз тили.....	42
93-сабак. Манас I.....	43
94-сабак. Манас II.....	45

95-сабак. Эл ичи – өнөр кенчи.....	46
96-сабак. Тамга кошсок же кемитсек.....	48
97-сабак. Балчы.....	49
98-сабак. Бир тамгадан өзгөртсек.....	50
99-сабак. Учкул сөздөр.....	99
100-сабак. Жардам.....	53
101-сабак. Макал деген эмне?.....	55
102-сабак. Бөлүм боюнча кайталоо.....	57

VI БӨЛҮМ. ИЛИМ ЖАНА ТЕХНОЛОГИЯ

103-сабак. Билим – түгөнгүс байлык.....	58
104-сабак. Нан кайдан келет?.....	60
105-сабак. Таңкы нур.....	62
106-сабак. Окуу менен билим жөнүндө.....	63
107-сабак. Космонавт болгум келет.....	65
108-сабак. Космонавт.....	66
109-сабак. Компьютер жөнүндө билесиңби?.....	67
110-сабак. Компьютер.....	69
111-сабак. Интернет деген эмне?.....	71
112-сабак. Интернет.....	73
113-сабак. Менин досторум.....	74
114-сабак. «Робот» деген эмне?.....	76
115-сабак. Мультфильм.....	78
116-сабак 1-июнь – Балдарды коргоо күнү.....	80
117-сабак. Кимдин уулу болду экен?.....	82
118-сабак. Тап-тап табышмак.....	83
119-сабак. Электрдин кубаты.....	84
120-сабак. Оюбуз да, боюбуз да тез өссүн!.....	87
121-сабак. Билимиңди сынап көр.....	88
VII БӨЛҮМ. ЖЫЛДЫК КАЙТАЛОО	89

Кыргыз эл жомогу

I

Илгери бир атагы чыккан ууру болгон экен. Анын жалгыз уулу бар эле. Ал чоңойгондо баласын чакырып алып:

– Балам, мени сыйласаң, ууру бол, мындан бөлөк жакшы кесип жок, – деди.

– Ата, эгер мени адам кылам десең, уурулук кесипти үйрөтпө, андан көрө, адал эмгек кылайын, – дейт баласы.

Ууру атасы буга аябай ачууланды:

– Атанын жолун жолдобойт деген эмне? ...Атанын тилин албайт имиш!...Менин сөзүм эки эмес, айтканымдан кайтпаймын. Бүгүн түнү төмөнкү айылдагы Жоошбайдын кызыл өгүзүн уурдап кел.

Суроолорго жооп бер

1. Атасы баласына кандай кеңеш айтты?
2. Атасы эмне үчүн ачууланды?
3. Атасынын айтканына бала макул болот деп ойлойсуңбу?
4. Жомокту сахналаштыргыла.

66-
сабак

АКЫЛДУУ БАЛА

II

Уурдабасаң, көзүмө көрүнбөй ошондон ары жогол!

Бала макул деп үйдөн чыгып, кызыл өгүздү эгинге деп сүйлөшүп, алып келди. Аны атасына айткан жок. «Балам өгүздү уурдап келди» – деп атасы кубанды. – Ата, бул этти жегенден мурун таразага түшөлү, эт бүткөндө кимибиз канча семирет экенбиз, көрөлү, – деди.

Экөө таразага түштү.

Этти жеп бүтүштү. Кайрадан таразага түшүштү. Атасы мурункудан эки кадак арыктап калыптыр. Ал эми баласы болсо, беш-алты кадак семирип калган. Ошондо баласы:

– Сиз эт жеп жатканда, уурулугум ачылып калбагай эле деп коркуп жепсиз. А мен өгүздү сатып келгем, ошондуктан корккон жокмун, жегеним аш болду. Ар ким өз эмгеги менен гана семирет алат, – деди.

Ошондо атасы баласына:

– Уурулук эң жаман иш турбайбы, сен бул бузук жолго түшпөй, түзүк жолго түшкөнүң жакшы болуптур, – деп баласына алкыш айтты.

Суроолорго жооп бер

1. Атасы баланы кандай ишке жумшады?
2. Бала Жоошбайдын өгүзүн кантип алып келди?
3. Атасы эмне үчүн арыктап кетти?
4. Уурулук да кесиппи?

й, л, м, н, ң, р, х, ц, ч, щ булар түгөйсүз үнсүздөр.

Сүрөттөрдүн атын ата. Сөздөрдөн түгөйсүз үнсүздөрдү тап.

67-
сабак

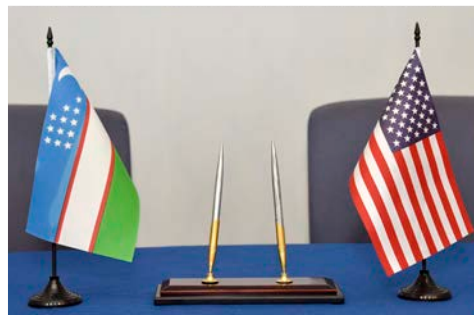

ЭЛЧИ

Көрө билип алысты,
Коргоп элдик намысты.
Элчи болуп барсам дейм,
Өлкөлөргө алыскы.

Эл ишенчин актасам,
Эл достугун сактасам.
Дүйнөдөгү эң бир чоң,
Өлкөлөргө каттасам.

Абзий Кыдыров

Суроолорго жооп бер

1. Досуң ким болууну каалайт экен?
2. Элчилер кандай жумуш аткарат?
3. Сен келечекте ким болосуң?
4. Ырды жаттап ал.

Төмөнкү тамгалардан түгөйсүз үнсүздөр менен башталган сөз кура.

р (а, т, е, к, о, б,)	н (а, р, з, ү, г, л, ы, н)	л (е, т, а, м, е, н, ы, ж, п)
робот	нан	лента
ч (ы, н, к, а, й, е)	м (ы, к, ш, а, и, н)	х (р, о, в, а, н, и, л,)
чай	мык	хор

68-
сабак

МАЙМЫЛ, ЖЫЛАН ЖАНА КОЁН

Илгери, илгери жаныбарлар да кишилердей эле сүйлөшкөн убакта бир маймыл жашаптыр. Бир күн тамак таап, өзөк жалгаганга бирдеме издеп чыгат. Дөбөгө чыгып, ташты оодарып, алдынан толгон курт-кумурска, коңуздарды таап жейт. Андан кийин дагы жөнөдү. Бир аздан кийин дагы бир таш көрөт. Алдында басылып олчойгон жылан жатыптыр, араң эле жаны бар.

Жылан маймылга жалынып сурана баштады:

– О, атамдын баласы, бир боорум, бул ташты оодарып, мени бошотуп кой. Жардамыңды аяй көрбө!

Маймыл аракеттенип ташты көтөрүп, жыланды бошотуп койду. Жылан таштын астынан сойлоп чыга электе маймылга ороло калып, жутмак болду. Маймыл кыйкырып, жыланга жалына баштады. Бирок жыландын угайын деген түрү жок. Ушул учурда бир коён алардын жанынан өтүп калды. Байкуш маймыл чыркырап, коёнду жардамга чакырды. Жылан да, маймыл да өз алдынча кандай окуя болгонун айтып беришти. Коён ойлонуп туруп жооп берди:

– Бирдеме түшүнсөм буюрбасын! Жылан, маймыл сени биринчи көргөндөгүдөй таштын астына жат. Кандай болгонун өз көзүм менен көрмөйүнчө ишене албайм.

Коёндун айтканы аткарылды. Жылан жатты, коён чоң жалпак таш менен үстүнөн бастырды. Анан коён маймылга кайрылды:

– Эми эжеке, акылың болсо алыска кач!

Жыланды таш астына калтырган бойдон экөө эки жакка качып кетишти.

Суроолорго жооп бер

1. Маймыл кантип жыланга жолугуп калды?
2. Жылан маймылдын жакшылыгына кантип жооп берди?
3. Коён маймылды кантип куткарды?
4. Каармандардын сүрөтүн тарткыла.

Кыргыз тилинде 4 йоттошкон тамга бар. Алар: **е, ё, ю, я**. Бул тамгалар айтууда эки тыбышты билдирет.

е → й
е → э

ё → й
ё → о

ю → й
ю → у

я → й
я → а

Тексттеги йоттошкон тамгаларды тап.

«Маша жана аюу» мультфильми жөнүндө айтып бер.

Суроолорго жооп бер

1. Кайсы сөздөрдө йоттошкон тамгалар катышты?
2. Аюу, коён, таяк, чие сөздөрүнө тыбыштык талдоо жүргүз.

69-
сабак

ҮЧ МЫЙ-МЫЙ

Мый-мыйлардын жоруктарын сүйлөп бер.

Суроолорго жооп бер

1. Мый-мыйлар эмнени көрүп калышты?
2. Алардын түсү эмне үчүн аппак болуп калды?
3. Кара мый-мыйлар кайдан келишти?
4. Мый-мыйлардын түстөрү кандай эле?

ТАБЫШМАК

Кашкардан келген лөк,
Эки көзү көк.

«Ойлоп тап» оюну

Тамгалардын ар үчүнчүсүн коюп, сөз түз.
Ц Ш К И Ч О Ж М Ё Л Р Н

Тамгалардын ар экинчисин коюп, сөз түз.
В С Р А Т М Х О Д Л Э Ё Ю Т

70-
сабак

КИРПИНИН ЫРЫ

Найза болбойт колумда,
Найзам менин жонумда,
Душман көрсәм жалтайлап,
Кире качпайм коңулга.

Кыйын болсо абалым,
Коргоно да аламын.
Топтомолук кадимки,
Топко окшоп каламын.

Суроолорго жооп бер

1. Ырды көркөм оку.
2. Кирпини көргөнсүңбү?
3. Эмне үчүн кирпичи тоголок болуп калат?
4. Ырды жаттап ал.

ТАБЫШМАК.

Калдыр-кулдур каадак,
Жоону толгон саадак.
Отурганы кишидей,
Оттогону жылкыдай.

СҮРӨТТҮҮ ДИКТАНТ

71-
сабак

МАКТАНЧААК КОЁН

I

Илгерки өткөн заманда коён узун кооз куйруктуу, күлүк, мурутчан, өзү жеткен мактанчаак жаныбар болот экен. Жаш, жаңы чоңоюп келе жаткан коёндорго тынчтык бербей:

– Токойдо кожоюн жалгыз гана менмин! – деп, көзүнө эчтеке көрүнбөй, көөп турган маалы. Эрдин бүлкүлдөтүп чөптүн жакшысын искеп жеп, ар дайым мактанып жүрчү.

Коён бир күнү бир кирпичке жолугат.

– Сен кимсиң? – деп, бүрүшөт кирпич.

– Мен коёнмун – дейт үнүн катуу чыгарып.

– Эмнеден коркосуң?

– Мен эчтемеден коркпоймун, а сен кимсиң? Сен эмнеден коркосуң? – дейт коён.

– Мен кирпичин. Мен кокустуктан корком.

– Кокустук дегениң эмне? – деп, дагы сурайт коён.

– Туяктуу жаныбарлар атайлап баспайт, бирок шашып, качып же үркүп келе жатып басып кетсе, өлөм.

– Иттенчи?

– Иттен үстүмдөгү тонум сактайт. Киши мени бир тоголок тикен деп ыргытып жиберет, эчтеме мага тие албайт.

Суроолорго жооп бер

1. Коён эмне деп мактанчу?
2. Коён кимге жолугуп калды?
3. Кирпи эмнеден коркот эле?
4. Ролго бөлүп оку.

II

– Сен коён мактанчааксың, ошондуктан калп эле коркпойм деп жатасың. Карышкыр жана башка айбандар мамыктай жумшак денеңе азуу тишин матырса, өлөсүң.

– Ооба, аны сен кайдан билесиң?

– Мен сени көргөндө эле билдим, эгер мыкты болсоң, эмне эрди-башың былкылдап турат?

– Эрдим төөнүкүн тарткан, ошондуктан жырык, кулагым чоң, шырт дедирбей угам, күлүкмүн, качып кутулам.

– Мен бир иш айтайын макулсуңбу? – дейт кирпич. Коён макул болот. – Жүр, дос, тээтиги көлгө баралык, суу ичелик, бир аз эс алалы, – дейт.

Алар көлгө келишет да, суу ичип, бир аз эс алышат.

– Эми көлгө куйругунду салып, жээкке бир аз олтурчу, – дейт кирпич.

– Эмнеси бар! – деп мактанчаак коён куйругун сууга салып отурат.

Ошол маалда өрдөк баш балык келип, коёндун куйругун көрүп, жемек болуп, араадай тиши менен тиштеп тартат. Балык сууга, коён чыңырып арткы буту менен жерге таянып сыртка тартат. Ары-бери тартышып, коёндун куйругу үзүлүп кетет. Айласы кеткен коён андан-мындан бир тийип, куйруктан ажырап, кыска куйругу менен качып жоголот.

– Мактанчаактан кутулдум! – деп кирпич кала берет.

Коён ошо күндөн, ушу күнгө чейин куйругу жоктугунан уялып, отура калып жүрөт экен.

Суроолорго жооп бер

1. Кирпи коёнгө эмнени сунуштады?
2. Коён кантип куйругунан айрылып калды?
3. Сен коёндун ордунда болсоң эмне кылмак элең?
4. Ролдорго бөлүп оку.

ТАБЫШМАК.

Төө ооздуу,
Бото көздүү,
Эшек кулактуу,
Эчки чычандуу,
Ат аяктуу,
Кой жүндүү.
Саксайган түрү бар,
Адам коркор үнү бар.

Ъ (ичкертүү) жана **Ь** (ажыратуу) белгилери тыбыш бербейт. Кыргыз тилинде **ь** жана **ъ** белгилери тыбышсыз тамгалар болуп саналат. **ь** жана **ъ** белгилер сөз ичинде тыбыш болуп угулбайт.

Сүрөт менен иштөө

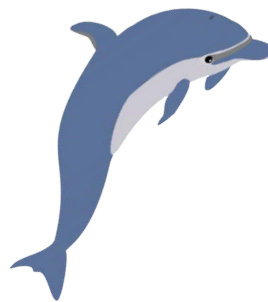
Сүрөттөгү нерселердин атын айт. **ь** жана **ъ** белгилери кайсы тамгадан кийин келди.

К.....

К.....

Д.....

П.....

Өзүңөр **ь** жана **ъ** белгиси катышкан сөздөрдү таап, тыбыштык талдоо жүргүзгүлө.

Үлгү: пальто- 6 тамга 5 тыбыш,...

73-
сабак

КИТЕП – МЕНИН ЖАН ДОСУМ

Эсиңердеби балдар? Биринчи жолу мектеп партасына отуруп, колуңа Алиппени кармаганың. Китептеги сүрөттөр жана бейтааныш тамгалар. Биринчи «А» тамгасын окуганыңчы? Үйүңө барганда чуркап кирип, мактанып, жетине албай турганың эсиңдеби? Китеп – билим казынасы. Анын ичинде түрдүү укмуштар жатат. Ким китепти көп окуса, акыл оюу өсөт. Сөз байлыгы артат. Китеп кеңешчи, ишенимдүү дос. Ошондуктан китепке аяр мамиле жасайлы.

Суроолорго жооп бер

1. Алиппе китебин колуңа алган күндү эстедиңби?
2. Ошол учурда эмнени ойлодуң эле?
3. Азыр өзүң китеп окуй аласыңбы?

Китеп окуунун пайдалары:

1. Максат коюуга жардам берет.
2. Жазууга шыгыңды арттырат.
3. Идеялар менен байытат.
4. Чет тилин өздөштүрүүгө жардам берет.
5. Сабырдуулукка үйрөтөт.
6. Ой жүгүртүүнү жакшыртат.

Аягы ичкертүү белгиси менен бүткөн сөздөргө мүчө уланганда, ичкертүү белгиси түшүп жазылат.

Мисалы: Сентябрь-сентябрдын, лагерь-лагерде.

74-
сабак

КИТЕПТИ СҮЙ

Китепти сүй, баркын бил,
Китептин көп акылы.
Ким китепке дос болсо,
Ал ошонун жакыны.

Сүттөй таза тилеги,
Деңиздей кең талабы.
Көктөй тунук акыйкат,
Анын ар бир барагы.

Ошондуктан баркын бил,
Кирдебесин бир чети.
Айрып, жазып, булгабай,
Жакшы сакта китепти.

Алыкул Осмонов

Суроолорго жооп бер

1. Ыр эмне жөнүндө?
2. Сен китептериңди кандай сактайсың?
3. Сүттөй таза тилеги,
Деңиздей кең талабы.
Бул ыр саптарын кандай түшүнөсүң?
4. Ырды көркөм оку.

Китеп жөнүндө учкул сөздөр

Китептер – акыл-эстин перзенти.
Китеп адамды канаттуу кылат.
Китептери жок үй, жаны жок денедей.
Дүйнөдө китептен сүйкүмдүү дос жок.

(Алишер Навай)

Колуңда жакшы китеби бар адам эч качан жалгыз болбойт.

Китептер – булар мыкты достор.

% Сүйлөмдүн өз алдынча мааниге ээ болгон эң кичине бирдиги сөз деп аталат. Сөздөр тыбыштардан жасалат.

Тамгалардан сөз кура.

А, т, ж, о, с, м, у, б, ү, п, ө, к.

Ат, топ, көп, бак,....

Сөздөн сөз кура

Сүрөттөгүлөрдүн аттарын ата

(шуру, үтүк, чегиртке, ачкыч, күзгү, ташбака)

«Улантып кет» оюну

Д	Дары, дарак, дарбыз.
О	Отургуч , осмо,...
С	
Т	
О	
Р	

75-
сабак

ОКУУ МЕНЕН БИЛИМ ЖӨНҮНДӨ

Окуу, акыл-эс караңгы түндөгү жарыкка окшойт. Ал эми билимди ошол жарыктан тарай турган нур десе болот. Окуу кут-берекеге, билим даңка бөлөйт. Ушул эки касиети бар адам улуу инсандардын катарынан орун алат. Сен муну көңүлүңө куюп, бекем түйүп ал. Буга ишенбесең, шек санасаң, көзүңдү чоңураак ач. Мага даанышмандардын мына мындай үлгүлүү сөзү жакшы маалым:

«Билимдүү адам өз билиминин артынан жамандык менен бактысыздыктардан аман калат».

Борис Ставий

Китепти сен булгаба,
Барактарын айрыба.
Таза койгун текчеге,
Китепти сүй урматта!

Борис Ставий

Суроолорго жооп бер

1. Текст эмне жөнүндө экен?
2. Бабабыз бизге кандай үгүт-насааттарын берип жатат?
3. Тексттен түшүнбөгөндөрүңдү мугалимиң менен чечмеле.
4. Ырды жаттап ал.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Билимден ашкан байлык жок.

Билимдин кени китепте.

Окуган озот, окубаган тозот.

Көп окуган көптү билет.

76-
сабак

МЕН ЖАКТЫРГАН КИТЕП

Сүрөт менен иштөө

Суроолорго жооп бер

1. Сүрөттө кимдерди көрүп жатасың?
2. Сенин китепканаңда кандай китептер бар?
3. Ата-энең кандай китептерди окуп берет?
4. Өзүң окуган китебиң жөнүндө сүйлөп бер.

ТАБЫШМАК.

Өзү кичине колума чакан,
Кайда барсам ала барам.
Отуруп алып ичин ачам,
Кызыктарга аралашам

77-
сабак

КИТЕП

Билбегенди билгизген,
Мээге сезим киргизген.
Ак булуттун үстүндө,
Айга жакын жүргүзгөн.
Китеп – менин акылым,
Китеп менин жакыным.

Турмуш сырын үйрөткөн,
Көркөм чечен сүйлөткөн.
Көкөлөтүп көңүлдү,
Табиятты бийлеткен.
Китеп – менин акылым,
Китеп – менин жакыным.

Суроолорго жооп бер

1. Китептен биз эмнелерди үйрөнөбүз?
2. Турмуш сырын үйрөткөн,
Көркөм чечен сүйлөткөн. Бул ыр саптарын кандай түшүнөсүң?
3. Китепти кантип окуу эрежесин билесиңби?
4. Ырды көркөм оку жана жаттап ал.

Бир маанини билдирген сөздөр **бир маанилүү сөздөр** деп аталат. **Мисалы:** мектеп, дүкөн, дарак.

«Ким көп сөз билет» оюну.

Келгиле табалы

							а	
			б					
	к							
				к				

78-
сабак

КИТЕП КИМДИКИ?

Эки бала жолдо баратып китеп таап алышты. Биринчи бала: «Китеп меники, мен аны алыстан эле көргөм», – деди. Анда экинчиси: «Жок, китеп меники, аны колго биринчи мен алдым», – деп жооп берди. Бул экөө китеп үстүндө талашып турганда аларга мугалим жолукту. «Талашыңар не?» – деп сурады. Алар болгон окуяны айтышты. Мугалимдин: «Бул китепти окуй аласыңарбы?» – деген суроосуна «Жок» – деп жооп беришти. Анда мугалим: «Окуй албасаңар китеп силерге неге керек? Бул китепти мен алайын, кимиң биринчи болуп окуганды үйрөнсөң, ошого берем», – деди.

Спандияр Көбөев

Суроолорго жооп бер

1. Эки бала эмнени таап алышты?
2. Эмне үчүн китепти талашышты?
3. Мугалим китепти качан берем деди?
4. Теманы сахналаштыргыла.

ТАБЫШМАК.

Ичин тамгасыз койгон
Китеп дейин десем,
Он эки беттүү, тамгасыз, жолдон,
Оңой нерсени окуучум ойлон. (д.....)

Ким сүйлөбөй окутат? (к.....)

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Китеп – билим булагы
Билим – акыл чырагы.

79-
сабак

АКЫЛДЫН БААСЫ

I

Илгери өткөн заманда бир бай адам болгон экен. Ал күндөрдүн биринде өзү өндүү бай соодагерлерге зыяпат уюштурат. Зыяпатта соодагерлер өздөрүнүн соода-сатык иштери, ийгиликтери жөнүндө мактанып сүйлөшөт.

Андан ары үй кызматчыларына айтылган жумушту ашыгы менен аткартып, аз акы бергендерин айтып мактанышты.

Бул сөздү угуп отурган үй ээси:

–Менин эки үй кызматчым бар. Алардын бирине айына бир алтын тенге төлөйм. Ал короодогу жумуштарды аткарат. Экинчи кызматчыма айына үч алтын тенге төлөйм. Ал да ушундай жумуштарды жасайт, – деди.

Суроолорго жооп бер

1. Бай эмне кылды?
2. Соодагерлер эмне жөнүндө сүйлөшүштү?
3. Үйдүн ээси эмне деди?

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Акыл баштан,
Асыл таштан.

Бир эле сөздүн бир нече маанилерди билдириши **көп маанилүү сөздөр** деп аталат.

Мисалы: Жаз – мезгил, жаз – дептериңе жаз.

Адамдын көзү.

Көз – Булактын көзү.
Иштин көзү.

Айлананын борбору.

Борбор – Шаардын борбору.
Райондун борбору.

Төмөнкү сүйлөмдөрдөн көп маанилүү сөздөрдү таап айтып бер.

Үйдүн ичи таза, кооз жана жарык. Эл ичи өнөр кенчи.
Жанып турган шам өчө баштады. Атам шамга жакын келди.

Сүрөттөрдүн башка маанилери жөнүндө айтып бер.

80-
сабак

АКЫЛДЫН БААСЫ

II

Сөзүнүн далили катары биринчи кызматчыны чакырды. Ага: «Шаарга соода кербени келди деп уктум. Ушуну билип кел», – деди. Кызматчы көп күттүрбөй эле барып келип, «Ооба, укканыңыз чын экен», – деди. Эми ушул эле тапшырманы экинчи кызматчыга берди. Ал бир аз кечигип келди да, мындай деди:

– Кожоюн, ал кербен Чыгыштан Батышка кетип жатыптыр. Кытайдын сапаттуу чыны идиштерин сатат экен. Элге он тенгеге он идиш берип жатыптыр. Эгер ала турган болсок, бизге он тенгеге он эки идиш берем дейт.

Үйдүн ээси: «Бир буйрукка үч жумушту аткарган адамга үч эсе акы төлөгөнүм оң бекен? Анткени ал акчаны акылы менен таап жатат», – деди күлүп.

Суроолорго жооп бер

1. Байдын биринчи кызматчысы кандай жооп алып келди?
2. Экинчи кызматчы тапшырманы кандай аткарды?
3. Эмне үчүн үй ээси кызматкерлерге эки түрдүү акы төлөдү?
4. Айтылган жумушту акылдуулук жана ашыгы менен аткарууга үйрөн.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Башы иштебеген буту менен зыян көрөт.

Атадан – акыл, ападан – тарбия.

Акылдуу бир сөздөн түшүнөт,

Акылман айттырбай билет.

Акылдуу миң азаптан кутулат,

Акылсыз бир азапка тутулат.

81-
сабак

КОНОК КҮТҮҮ

Суроолорго жооп бер

1. Сүрөттөн кимдерди көрүп турасың?
2. Апаны ким тосуп чыкты?
3. Үйгө келген кишини кантип тосуу керек?

Сылык сөздөрдү эсте

Куш келипсиз!

Ар дайым ден соолукта болуңуз.

Үйүбүздүн төрүнө өтүңуз.

Сиз биздин эң сыйлуу коногубузсуз.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Конок келсе эшиктен, ырыскы кирет тешиктен.

82-
сабак

МЕЙМАНДОСТУК

Кыргыз эли – меймандос эл. Меймандостук кыргыз элинин көөнөрбөс салттарынын бири. Ар бир келген мейманды жарык жүз менен күтүп алышат. Кыргыз элинде «төргө өтүңүз», «нан ооз тийиңиз» деген сөздөрүнүн мааниси абдан чоң. Үйгө мейман келсе, жакшы маанай менен күтөт. Кудайы конок айтып келбейт. Келген мейманды таанысада, тааныбасада кучак жайып тосуп алат. Төргө өткөрүп, дасторконун жаят. Дасторконго эң биринчи нанды коёт. Нан – баарынан улук. Суусундук деп кымыз сунат. Элибизде «Конок өз ырыскысы менен келет» деген сөз бар.

Суроолорго жооп бер

1. «Меймандос» деген сөздү кандай түшүнөсүң?
2. Кыргыз эли конокту кандай тосуп алган?
3. Дасторконго эң биринчи эмне коюлат?
4. «Конок өз ырыскысы менен келет» деген сөздү кандай түшүнөсүң?

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Нан баарынан улук.

Нанды баалай билели.

ТИЛИБИЗДИ ЖАТЫКТЫРАБЫЗ

Тоголок топту Толкунбек,
Тоголотуп тепти деп,
Толгон балдар чогулду,
Топту Толкун берсин деп.

КОНОККО БАРУУ

Конокко чакырбасын сени кимдер,
Адеп күтүп, тамакты даамдай көр.
Улуу болсо өзүндөн – эзелки адат,
Ашка колду кичүүлөр кийин салат.

Бирөөнүн алдындагы тамакты алба,
Өз жактан ал, өзүңдү жакшы карма.
Оозуңа салганыңды шашпай чайна,
Ысык ашты үйлөбө, жаман анда.

Тамакты жеген сайын мактап алгын,
Үй ээсинде кубаныч, сүйүнүч калсын.
Жол-жосуну дүйнөнүн мына ушундай,
Эстей жүр эл ичинде унуткарбай.

Суроолорго жооп бер

1. Ырда кандай адептер жөнүндө айтылган?
2. Эмне үчүн тамакты «мактап жегин» деп жатат?
3. Ырды көркөм оку.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Адашкан макалдарды кураштырып тап.

көркү Адептүүлүк адамдын.

сагы Дендин жакшы элдин жакшы агы.

көркү
Адептүүлүк
адамдын

береке Конок
жерде бар

кетишин
сура сураба
келишин
Меймандын

Адашкан
сөздөрдүн
ордун таап,
макалдарды оку

пыш
Меймандын
дебе
мышыгыңды
көзүнчө

келбейт Конок
айтып

сагы Дендин
жакшы элдин
жакшы агы

83-
сабак

НАН – ЫЙЫК

Нан – ыйык. Нансыз жашоону элестетүү кыйын. «Нан болсо ыр да болот» деген сөз бекеринен айтылып калбаса керек. Наны, даны толуп турган үйдө береке, ырыскы болот. Кыргызда аш-той берээрде да алгач нан, боорсогу жасалат.

Нанга аяр мамиле жаса. Аны убал, кор кылба. Элибиз нанга карата ар түрдүү тыюуларды колдонушкан. Анын күкүмү түшүп кетсе да сөзсүз терип, өйдө алып коюу керек. Элибизде нанды тебелеген адам көр болот деп коюшкан.

Нанды тескери койсо ал таарынат, үйдөн кут качат деп айтылып жүрөт.

Суроолорго жооп бер

1. Нанды эмне үчүн ыйык дейбиз?
2. «Нанды тебелеген адам көр болот» дегенди кандай түшүндүң?
3. Чоң энең же апаң нан жөнүндө эмнелерди айткан эле?

ТАБЫШМАК.

Мейли оңунан,
Мейли соңунан,
Тынбай желчү кайсы даам,
Тамактардын баарынан.

Айтылышы башка, бирок мааниси бирдей же бири-бирине өтө жакын болгон сөздөр **окшош маанилүү сөздөр** деп аталат.

Төмөнкү сөздөрдүн окшош маанилерин таап айт.

Дос – ... , чурка – ... , сүйлөдү – ... , абышка – ... , жоош – ... , соодагер – ... , адам – ... , татына –

Таяныч сөздөрдөн пайдалануу менен оозеки сүйлөм түз.

Таяныч сөздөр: (жел, шамал), (маектешүү, сүйлөшүү), (мыкты, сонун), (балапан, жөжө), (кубанды, сүйүндү).

Сүйлөмдөгү чекиттин ордуна окшош маанилүү сөздөрдү коюп оку.

(акылдуу)

Бермет (эстүү) кыз.

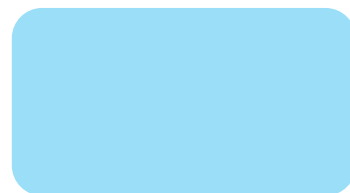
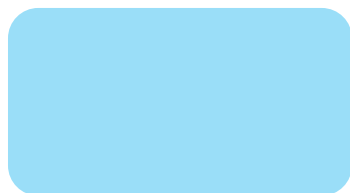
(адептүү)

(таттуу)

Апам мага (даамдуу) тамак бышырып берди.

(ширин)

Окшош маанилүү сөздөрдөн кластер түз.

84-
сабак

ӨЗҮҢ ОЙЛОП ТАЛДАЧЫ

Жатып алсаң керилип,
Керебетке кийимчен.
Үйдүн чаңын көтөрүп,
Аркы-терки жүгүрсөң.

Китеп менен кас болуп,
Оюн менен дос болсоң.
Ынтымактуу балдардын,
Ортосуна от койсоң.

Уруп өтсөң таш менен,
Кошунандын коёнун.
Өзүң ойлоп, талдачы,
Кандай бала болоруң?..

Токтосун Самидинов

Суроолорго жооп бер

1. Ырда кандай бала жөнүндө сөз жүрүп жатат?
2. Сен да ушундай балдарды көргөнсүңбү?
3. Ыр жактыбы?
4. Көркөм оку.

Табарман Пурдел

Бир күнү агайы Пурделден:

– Пурдел, сен так сан менен жуп санды үйрөнүп келдиңби?

– Ооба, агай.

– Кана, айтчы: шым так санга киреби же жуп сангабы?

– Башыңа кийсең – так сан, бутуңа кийсең – жуп сан, – дептир.

Суроолорго жооп бер

1. Сен да так жана жуп сандарды билесиңби?
2. Баланын жообу туурабы?
3. Ролдорго бөлүп окугула.

85-
сабак

БИЛИМИЎДИ СЫНАП КЎР

1. «Ақылдуу бала» жомогундагы каармандарды жаз.

2. Бир жумада канча кўн бар?

А) 6 Б) 7 В) 5

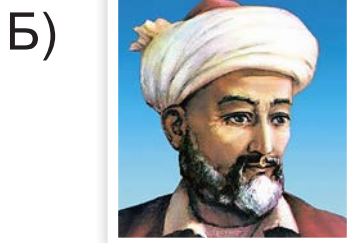
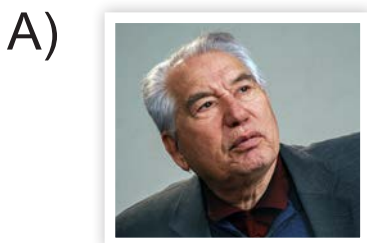
3. Мый-мыйлардын алгачкы тўстўрўн танда.

А) Б) В)

4. Койон, аяк, чийе, сўздўрўн тууралап жаз.

5. «Дўйнўдў китептен сўйкўмдўў дос жок» сўзўн ким айткан?

6. Эки бала жолдо бара жатышып эмнени таап алышты?

7. Үй ээси экинчи кызматчысына канча алтын тенге тўлўйт?

А) 3 Б) 1 В) 2

8. Макалды толуктап жаз.

Китеп билим _____

Билим ақыл _____

9. Тўмўнкў сўздўрдўн ичинен кўп маанилўў сўздўрдў тап?

А) Китеп, бала, дарак

Б) Окуучу, ўй, машина

В) Жаз, кўн, кўз

10. Окшош маанилўў сўздўрдў жаз?

86-
сабак

V БӨЛҮМ. ДИЛ БЕРМЕТИ – ТИЛ ЭНЕ ТИЛИМ – ЫРЫСЫМ!

Биз ата-бабаларыбыздан эки куттуу ыйык мурас алып калдык: бири – Ата Мекенибиз Өзбекстан, экинчиси – эне тилибиз. Ар бир улуттун өзүнүн тили, каада-салты болот. Сенин эң жакын адамың – энең. Адегенде, «апа» деп тилиң чыгып, эң алгачкы сөздү эненден үйрөнгөнсүң. Эне тили эне сүтү менен кошо каныңа сиңген. Эне тилди жакшы билгениң – эненди жана элиңди сыйлагандыгың. Эне тилсиз эл болбойт. Ошондуктан сен сүйлөгөн тил «эне тили» деп аталат. Элдин тарыхы, маданияты, салт-санаасы, үрп-адаты, каада-салты, келечеги да эне тили менен байланыштуу. Сенин эне тилиң – кыргыз тили. Сен, адегенде, өзүңдүн эне тилиңди жакшылап үйрөн. Мүмкүн дагы көптөгөн тилдерди үйрөнөсүң. Мунун өзү чексиз байлыгың. Дайыма эне тилиң менен сыймыктанып, кыргызча таза, так, көрктүү сүйлө.

Суроолорго жооп бер

1. Биздин эне тилибиз кайсы тил?
2. Улутту улут деп тааниткан эмне?
3. Мамлекеттик тилибиз жөнүндө эмнелерди билесиң?
4. Текстти окуп, түшүнгөнүңдү сүйлөп бер.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Эне тилим – эне сүтүм.

Ата сөзү алга сүйрөйт адамды.

Эне сөзү эпке салат жаманды.

Өнөр алды кызыл тил.

Бири-бирине карама-каршы мааниде айтылган сөздөр **каршы маанидеги сөздөр** деп аталат.

Мисалы: Чоң-кичүү, жаш-кары, акылдуу-тентек.

Төмөнкү сөздөрдүн каршы маанилерин тап.

жапыз — ...

кенен — ...

кашаң — ...

кара — ...

баатыр — ...

жуп — ...

уста — ...

жумшак — ...

жок — ...

ширин — ...

Колдонулуучу сөздөр: (бийик, күлүк, коркок, чоркок, бар, тар, ак, так, катуу, ачуу)

Сүрөттөрдөн каршы маанидегилерин тап.

87-
сабак

ЭНЕ ТИЛИМ

Эне тилим карегим,
 Сенде менин дарегим.
 Сен турганда мен бармын,
 Сен турганда бар элим.

Орус тили жылдызда,
 Биздин улуу заманда.
 Бирок кыргыз кыргызча,
 Сүйлөбөсө жаман да!

Эне тилин билбеген,
 Эси жогун аныктайт.
 Эне тилин сүйбөгөн,
 Элин сүйүп жарытпайт.

Байдылда Сарногоев

Суроолорго жооп бер

1. Ыр эмне жөнүндө?
2. Орус тили жылдызда,
 Биздин улуу заманда.
 Бирок кыргыз кыргызча,
 Сүйлөбөсө жаман да!
 Бул ыр саптарын кандай түшүндүң?
3. Эне тил жөнүндө эмнелерди билип алдың?
4. Ырды жаттап, көрктүү айт.

88-
сабак

СЕН ЭНЕ ТИЛИҢДИ БИЛЕСИҢБИ?

Алмаз – Салам Айпери.

Айпери: – Салам Алмаз.

Алмаз: – Қандай, жакшысыңбы?

Айпери: – Жакшы, ырахмат.

Алмаз: – Бүгүн китепканага барасыңбы?

Айпери: – Ооба барам. Мугалим: «Қаршы маанидеги сөздөрдүн уйкаштары жөнүндө ыр жаттап келгиле» – деди эле.

Алмаз: – Ал қандай ыр болушу мүмкүн?

Айпери: – Биздин эне тилибиз сөзгө бай тил. Аны «Тайталаш» – дейт .

Алмаз: – Чоң энем да: «Қырғыз тилин жакшы үйрөн, ар бир эл, өз эне тили менен улут» – дейт.

Айпери: – Биз жаштар да эне тилди жакшы билишибиз керек.

Алмаз: – Анда жүр, мен да сени менен чогуу барайын.

Айпери: – Макул.

Суроолорго жооп бер

1. Балдар эмне жөнүндө сүйлөшүштү?
2. Тайталаш деген эмне экен?
3. Диалогду ролдорго бөлүп окугула.

89-
сабак

ТАЙТАЛАШ

Эртең десем – бүгүн дейт,
 Токто десем – жүгүр дейт.
 Ысык десем – муздак дейт,
 Шаар десем – кыштак дейт.
 Арык десем – семиз дейт,
 Дөңсөө десем – тегиз дейт.
 Бийик десем – жапыз дейт,
 Жалгыз десем – эгиз дейт.
 Ач десем – ток дейт,
 Бар десем – жок дейт.
 Жоош десем – шок дейт,
 От десем – чок дейт.
 Жайлоо десем – жака дейт,
 Балык десем – бака дейт.
 Узун десем – кыска дейт,
 Ойгон десем – укта дейт.
 Талашкандан чарчабас,
 Мына ушундай тайталаш.

Суроолорго жооп бер

1. Сен өзүң да улантып көр.
2. Бул ырда кандай сөздөр колдонулган?
3. Ырды көрктүү оку.

90-
сабак

КЕЛГИЛЕ, ЖОМОК АЙТАЛЫ

Суруолорго жооп бер

1. Түлкү менен турна жөнүндө кандай жомокту билесиң?
2. Сүрөткө карап жомокко ат кой.
3. Короз кандай канаттуу?
4. Короз менен түлкү дос боло алышабы?

ТИЛИБИЗДИ ЖАТЫКТЫРАБЫЗ

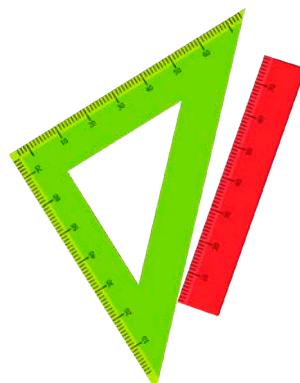
Он коон, он дарбыз,
Он күн кечке ырдайбыз.
Опур-топур баарыбыз,
Орок оруп ырдайбыз.

Сөздөрдүн ыргак-ыргак менен айтылышы **муун** деп аталат.

Ко-роз, түл-кү, тур-на, жо-мок.

Төмөнкү сүрөттөрдүн аттарын муунга бөлүп айт.

Булар эмнелер?

Ырдагы сөздөрдү муунга бөлүп айтып бер.

Жаздын көйнөгү – жашыл,

Кыштын чапаны – ак,

Күздүн күрмөсү – сары,

А жайдыкын тап.

91-
сабак

АЙЛАРДЫН АТАЛЫШЫ

Бир жылда он эки ай бар. Алар төрт мезгилге бөлүнүшөт. Ар бир мезгилде үчтөн ай бар. Сен айлардын аталышын билесиңби? Анда эмесе чогуу айтып көрөлү.

Кыш мезгилине декабрь, январь, февраль айлары кирет. Жаз мезгили март айынан башталып, апрель, май айларын ичине камтыйт. Июнь, июль, август айлары жай мезгилине тиешелүү. Ал эми сентябрь, октябрь, ноябрь күз айлары.

Ар бир айда төрттөн апта бар. Анда эмесе апта күндөрүнүн аталышын билип алалы.

АПТА КҮНДӨРҮ

Биринчи күн – дүйшөмбү,
Экинчи күн – шейшемби,
Үчүнчү күн – шаршемби,
Төртүнчү күн – бейшемби,
Бешинчи күн – жума,
Алтынчы күн – ишемби,
Жетинчи күн – жекшемби.

Суроолорго жооп бер

1. Бир жылда канча ай бар? Айтып бер.
2. Ар бир мезгилдеги айларды ата.
3. Апта күндөрүн билип алдыңбы?
4. Апта күндөрүн ирети менен айтууну үйрөн.

Бир сөздө канча үндүү болсо, ошончо муун болот.
Ал-ты, бо-то, жу-ма, бей-шем-би, күн, ас-ман, кү-күк.

Сөздөрдү муунга бөлбөй канча муун бар экенин айт. Жылда, мезгилге, жаз, кыш, айда, апта.

92-
сабак

КЫРГЫЗ ТИЛИ

– Айткылачы, досторум,
Кыргыз тили кимге керек?
Улут тилин билели – деп,
Айткан сөзгө эмне себеп?

Кыргыз тили жашап турса,
Биз чыныгы улутпуз.
«Ата, Апа» деген сөздөр,
Бар үчүн биз улукпуз!

Дүйнөдөгү бардык элдин,
Ыйык көргөн тили бар.
Ошол тилди сыйлаш үчүн,
Опол тоодой дили бар.

Кыргыз тили – бизге керек,
Биз кыргыздын уулубуз.
Эне тилин сактай билген,
Жаңы доордун муунубуз!

Жолдошбай Кененбаев

Суроолорго жооп бер

1. Ырдын сага эмнеси жакты?
2. Эне тилиң жөнүндө эмнелерди билип алдың?
3. Дүйнөдөгү кандай тилдерди билесиң?

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Эне сүтү бойду өстүрөт,
Эне тили ойду өстүрөт.

93-
сабак

МАНАС

I

Манастын чоң атасы Каракан болгон. Ал дүйнөдөн өтүп, уулдары жаш калат. Кытайдын кандары Молто менен Алооке кыргыздарга зордук-зомбулук көрсөтүшөт. Кыргыздар өз жеринен айдалып, ар кимиси ар жакка тарайт.

Манастын атасы Жакып туугандары менен Алтай тоосуна качып барат. Жакып көпкө чейин балалуу болбой жүрөт. Көп жылдан кийин байбичеси Чыйырды уул төрөйт. Уулу баладан башкача төрөлөт. Ага ылайык ат коюш үчүн аксакалдар чогулушат. Бирок, ага ылайык ат таппай кыйналышат. Ал аңгыча ак сакалчан думана пайда болот.

– Бул баланын аты «Манас» болсун! – деп көздөн кайым болот. Баланын атын Манас коюшат.

Суроолорго жооп бер

1. «Манас» эпосу жөнүндө уккансыңбы?
2. Манастын ата-энеси кимдер болгон?
3. Манастын атын ким койгон?

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Эр жигит эл четинде жоо бетинде.

Жазып жатканыбызда сапка батпай калат. Мындай учурда сөздү жаңы сапка да бөлүп жазууга болот. Бул ташымал деп аталат. Ташымал сызыкча (-) менен белгиленет.

Бир муундан турган сөздөр ташылбайт. Созулма үндүүлөрдү бөлүп ташууга болбойт. Бир тамга да ташылбайт.

Мисалы: ки-тепкана же китепка-на, той-той, таш-таш, ай-ай, ак-ак, су-уну эмес суу-ну.

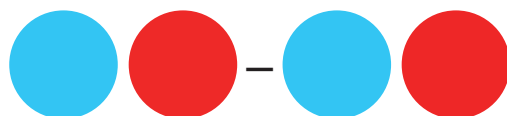
Төмөнкү жазылган сөздөр муунга туура бөлүнгөнбү?
Ман-ас-тын, ка-нда-ры, у-ул-дар-ы, то-о-су-на, бай-бич-еси.
Түстөргө карап муундардан сөз түз

– үнсүз тыбыштар,

– үндүү тыбыштар.

Төмөнкү сөздөрдү муунга бөлүп айт.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Баатырдын көркү маңдайда,
Чечендин көркү таңдайда.

II

Манас он эки-он үч жашка чыгып, эс тарткандан баштап:

– Кыргыз элим, жерим үчүн жанымды аябайм! – деп тайманбай айтып, эл оозуна алынат. Анын мындай тайманбастыгы кытай-калмактарга да угула баштайт.

Манас, Манас **болуптур**,
Манас **атка** конуптур.
Улук **жашын** сурасаң,
Он **экиге** толуптур.
Торучаарды миниптир,
Ок өтпөстү кийиптир.
Ошол кезде Манасың,
Урунарга тоо таппай,
Урушарга жоо таппай,
Атышарга ок таппай,
Кечерине чок таппай,
Зың-зың этип кенебей,
Кара кытай, манжууну,
Кагышарга ой кылып,
Калган экен кабылан,
Бучкагына теңебей,
Кытай кордук кылганын,
Кыйла журтун кырганын,
Эбак ойлоп билиптир.

Суроолорго жооп бер

1. Манас кантип эл оозуна алынат?
2. Манас жөнүндө түшүнгөнүңдү айтып бер.
3. Манас айтууну үйрөн.

95-
сабак

ЭЛ ИЧИ – ӨНӨР КЕНЧИ

Кыргыз эли эң байыркы элдердин бири. Кыргыздарда өнөрлүү инсандар көп. Элибизде төкмө акындар, чебер усталар, колунан көөрү төгүлгөн ууздар бар. Өнөр байлык. Эгер акылдуу, даанышман боломун десең, өнөрлүү болууну көбүрөөк ойлон. Өнөрдүн арты менен сыйурматка жетишесиң. Ата мурасын, эне өнөрүн үйрөнүүдөн намыс кылбагын. Акылдуу, даанышман адамдар эмгектен эч убакта качпайт, билим, өнөр үйрөнүшөт.

Өнөрлүү адам көпкө таанылып, эл оозуна алынат.

Суроолорго жооп бер

1. Кандай өнөрлөрдү билесиң?
2. Үй-бүлөңдөгү, айылыңдагы өнөрлүү кишилер жөнүндө айтып бер.
3. Кесип менен өнөрдүн айырмасы эмнеде?

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Өнөрлүү өлбөйт.

Өнөрүң болсо өргө чап.

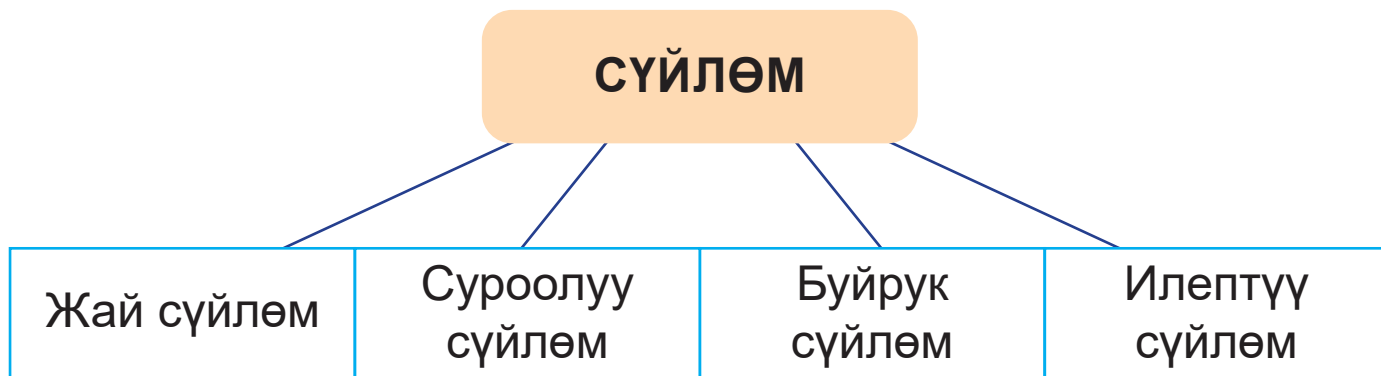
Бүткөн бир айрым ойду билдирген сөз же бир нече сөздөрдүн айкалышы сүйлөм деп аталат.

Сүйлөм сөздөрдөн түзүлөт.

Мисалы: Кыргыз эли эң байыркы элдердин бири.

Бул сүйлөм кыргыз, эли, эң, байыркы, элдердин, бири деген сөздөрдөн түзүлдү. Бул сүйлөмдө алты сөз бар.

Сүйлөм маанисине карай төрткө бөлүнөт:

Суроолорго жооп бер

1. Айнагүл жомок окуду.
2. Сен канча жаштасың?
3. Эламан, китебинди оку.
4. Гүлдөй бер, эгемендүү Өзбекстаным!

1. Адашкан сөздөрдү ордуна коюп, сүйлөмдөрдү туура окугула. Ачык, бүгүн, күн. Шаарында, Самарканд, окуйт, эжем. Телевизордон, көрдүм, кызыктуу, мен, мультфильм. Бар, китепкана, мектепте, биздин.

2. Адашкан макалды кураштырып тап.

тил

бала

алчаак

жакшы

бала

уялчаак

жаман

эринбей

эмгек

кылгын

бекерликке

берилбей

96-
сабак

ТАМГА КОШСОК ЖЕ КЕМИТСЕК

Бул деген сөзгө **АК** ты кошсом,
 Кадимки эле **БУЛАК** болду.
 Б ордуна **К** ны койсом,
 Бир кичине **КУЛАК** болду.
 К сын алып таштасам
 Бир заматта **УЛАК** болду.

Утту кошсом **БУЛ** га
 Пайда болду **БУЛУТ**.
 Б сын алсам бат эле
 Өзгөрдү болуп **УЛУТ**.
БУЛ га кошсом **БУЛ** ду,
 Болуп чыкты **БУЛБУЛ**.
 Б ордуна **Д** ны койсоң,
 Арыбаган **ДУЛДУЛ**.

Улай берсең ушинтип,
 Далай сөздү табасың.
 Маанилерин иликтеп,
 Көптү билип аласың.

Абзий Кыдыров

Суроолорго жооп бер

1. Өзүң дагы ушундай сөздөрдү таап, айт. Саман-аман.
2. Сөздөрдү уйкаштырып ыр жазууга аракет жаса.
3. Ырды көркөтүү оку.

97-
сабак

БАЛЧЫ

Май айы келди. Жагымдуу жаз күндөрү башталды. Эрландын таятасы балчы. Ал атайын аарылар жашаган бал челектерин кармайт. Жыгач челектерди дайыма оңдоп, сырдап турат. Кышында аарыларга кум шекер берип багат. Бал челектерди жылуулап карайт. Жаз келгенде аарылар адамдарга иштешет. Аарылар ачылган гүлдөрдүн таттуу ширелерин чогултушат. Бул ширелерден адамдарга пайдалуу бал алынат. Бал адамдарга күч-кубат берет. Таятам эмгекчил аарыларды жакшы көрөт.

Суроолорго жооп бер

1. Аңгеме эмне жөнүндө экен?
2. Бал челектерди көргөнсүңбү?
3. Балдын кандай пайдасы бар?
4. Балчылыкты өнөр десек болобу?

ТИЛИБИЗДИ ЖАТЫКТЫРАБЫЗ

Аарыларда баары бар,
Бал челекте аары бар,
Аарыларда балы бар,
Ары жакта дагы бар.

98-
сабак

БИР ТАМГАДАН ӨЗГӨРТСӨК

Өзгөрбөй бул сөз ордуна
Турган эле **СУУ** болуп.
С ордуна Т койсом,
Желбиреди **ТУУ** болуп.
Т ордуна К койсом,
Кетти аппак **КУУ** болуп.

К ордуна Б койсом,
Кадимки эле **Буу** болду.
Д койсом Б ордуна
Турушкандар **ДУУ** болду.
Ч койсом да ордуна
Жер жаңырткан **ЧУУ** болду.

Бир эле сөздү бир тамга
Өзгөрүлттү канчага.
Иликтеп көптү билүүгө
Түрткү берет ал сага.

Абзий Кыдыров

Суроолорго жооп бер

1. Бир тамгадан өзгөртсөк, же бир сөзгө дагы бир сөздү кошсок кандай жаңы сөздөр пайда болду? Ал сөздөрдү атап бер.
2. Ушул сыяктуу сөздөрдү өзүң да таап айтып көр.
Мисалы: шык, ашык, кашык.
3. «Сөз жаса» оюнун ойногула.

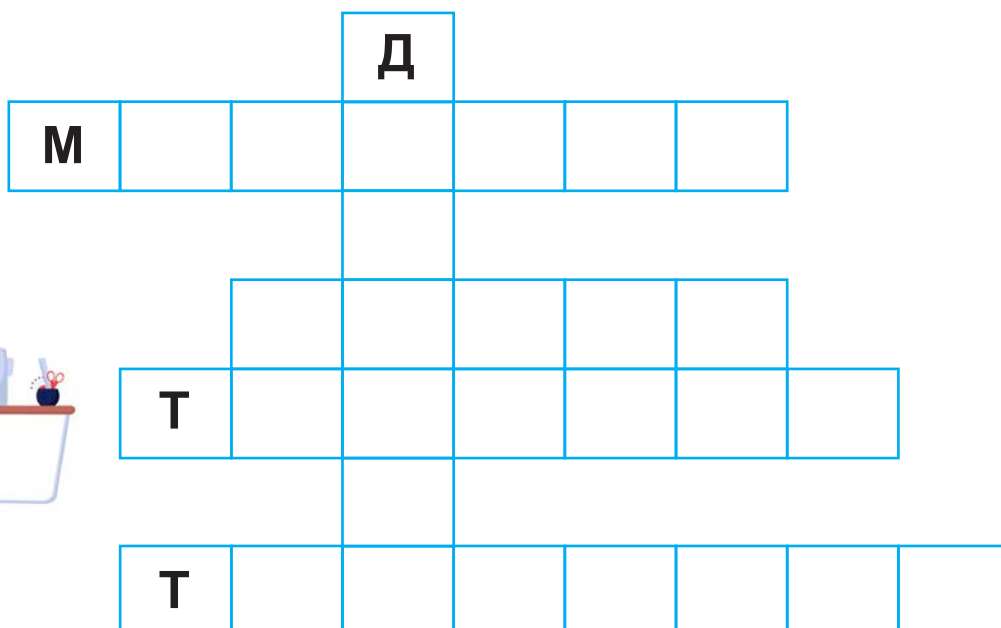
Ким? кимдер? деген суроолор адамдарга гана берилет.
Ким? – окуучу, апа, акын, айдоочу.
Кимдер? – балдар, элдер, жаштар.

Ким? Кимдер? деген суроо боюнча сөз оюнун уланткыла.

Үлгү: Айзада, Асан, ...

Кыздар, мугалимдер, ...

Кроссвордду толтургула.

Ким? деген суроого жооп берген сөздөрдү катыштырып, оозеки сүйлөмдөрдү түз.

Ким? деген суроого жооп берген сөз	Сүйлөм

99-
сабак

УЧКУЛ СӨЗДӨР

Азды жок дебе, барды көп дебе.

Айтсаң-тилиң күйөт, айтпасаң-дилиң күйөт.

Тил-ойдун сандыгы.

Тили адептүүнүн, дили адептүү.

Кыргыз тилим-көөнөрбөс өчпөс дилим.

Тил – акылдын таразасы.

Күч акылга баш иет.

Баш кесмек бар, тил кесмек жок.

Өнөр алды кызыл тил.

Адам – эли менен,
Өрдөк – көлү менен.

Суроолорго жооп бер

1. Учкул сөздөрдүн маанисин чечмеле.
2. Учкул сөздөрдү жаттап ал.
3. Сен да ушундай сөздөрдү уккансыңбы?

ТИЛИБИЗДИ ЖАТЫКТЫРАБЫЗ

Көкмөк
Көпөлөк,
Көргүн деп,
Көксөтүп,
Көңүлдү көтөрөт.

Көңүлдү көтөрүп
Көк кызыл
Көйнөгүн
Көп кызга
Көрсөтөт.

Алыкул Осмонов

Нуржан менен Гүлжан мектептен кайтып келе жатышкан. Алардын алдында таякчан чоң эне бара жаткан. Көчө абдан тайгак болчу. Бир убакта чоң эне тайгаланып жыгылып кетти. Нуржан китеп баштыгын Гүлжанга бере салып, жардамга чуркады. Чоң эненин колтугунан кармап өйдө турууга жардам берди. Гүлжан чоң эненин колундагы түйүнүн алды. Кыздар чоң энени үйүнө чейин күзөтүп барышты. Чоң эне:

– Кыздарым, өмүрүңөр узун болсун, бактыңарды берсин, экөөң тең илимдүү, билимдүү, элдин керегине жараган жакшы инсандар болгула – деп алаканын жайып батасын берди.

Кыздар үйлөрүнө көңүлдүү кайтышты.

Суроолорго жооп бер

1. Кимдер чоң энеге жардам беришти?
2. Нуржан чоң энеге кандай жардам берди?
3. Кыздар эмнеге көңүлдүү кайтышты?

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Бата менен эл көгөрөт,
Жамгыр менен жер көгөрөт.

Эмне? Эмнелер? деген суроолор кыргыз тилинде адамдан башка бардык жандуу, жансыз заттарга берилет.

эмне? эмнелер? деген суроого жооп берген сөздөр.

Чекиттердин ордуна тиешелүү тамгаларды коюп, эмне? Эмнелер? деген суроого жооп берген сөздөрдү түз.

О.н, т.пшы.ма, у.ак.т, гү.д.р, м.ши..л.р, .ш.а.а, с.б.к, иш-ч.ра.ар

Сүрөттүү сүйлөмдөрдү оку. Сүйлөмдөрдөн Эмне? деген суроого жооп берген сөздөрдү айтып бер.

токойдо жашайт. Темир жолдон

күшүлдөп өттү. Айперинин апасы гүлдөрүн

салды.

үй кайтарат.

короого айдап келет.

эмне? эмнелер? деген суроого жооп берген сөздөр	Сүйлөм

101-
сабак

МАКАЛ ДЕГЕН ЭМНЕ?

Макал – адамдардын турмуш тиричилигинен алынган. Аларды жаштарга үлгү болсун деп чыгарган. Макалдар кыска болот, көбүнчө уйкашып турат. Адамдарды тарбиялоо максатында айтылат. Анын тарбиялык мааниси өтө чоң.

Анда эмесе биз да макал айтышып көрөлү.

1-окуучу: Аганы көрүп ини өсөт, эжени көрүп синди өсөт.

2-окуучу: Акыл – жаштан, асыл– таштан.

1-окуучу: Билимдүү зор, билими жок кор.

2-окуучу: Билими күчтүү миңди жыгат, билеги жоон бирди жыгат.

1-окуучу: Жети өлчөп бир кес.

2-окуучу: Жигитке кырк өнөр аз.

1-окуучу: Карынын кебин капка сал.

2-окуучу: Кары келсе ашка, жаш келсе ишке.

1-окуучу: Акылдуу бала – элпек, акылсыз бала – тентек.

2-окуучу: Жакшы окуучу мектепке шашат, жаман окуучу мектептен качан.

1-окуучу: Жакшыга жанаш, жамандан адаш.

2-окуучу: Жакшы атка бир камчы, жаман атка миң камчы.

Макал айтышууну уланткыла.

Суроолорго жооп бер

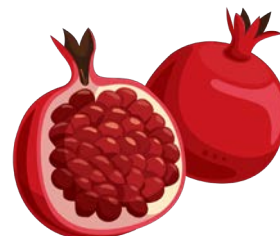
1. Макал эмнеге үйрөтөт?
2. Өзүң макал айтып, маанисин чечмеле.
3. Өз алдыңча макал ойлоп тап.

Табышмакты тап:

Ачыштырам көзүңдү,
Аппак кылам бетинди.

Сырты жаргак менен капталган,
Ичине кызыл карагаттар сакталган.

Кабат-кабат кийинген,
Жамгыр жааса сүйүнгөн.

ДОСТОРУҢДУН ЖОРУКТАРЫНАН

Аквариумдагы суу

Апасы Асандан сурады:

– Асан, аквариумга жаңы суу куйдуңбу?

Анда Асан мындай дептир:

– Жок, апа, балыктар мурдагы суну ичип түгөтө элек....

Чымчык

– Эмнеге ыйлап отурасың, садагасы – деди кызынан апасы.

– Апа, чымчык салган торчону тазалагам. Анан чымчык кайда кеткенин таппай калдым?...

– А аны кантип тазаладың эле?...

– Чаң соргуч менен...

Өзүңдө да ушундай кызыктуу окуялар болгонбу?

102-
сабак

БӨЛҮМ БОЮНЧА КАЙТАЛОО

«Ооба, жок» оюну.

1. Сенин эне тилиң кыргыз тили.
2. Төмөндөгү сөздөр карама-каршы сөздөрбү?
Ширин-таттуу, жылуу-ысык, суук-муздак.
3. Манастын атасы Жакып.
- 4.

Бул ким?

Бул кимдер?

5.

Бул эмне?

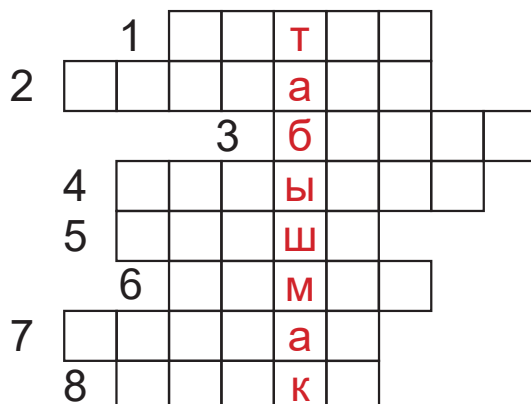
Бул эмнелер?

Кроссвордду чечмеле.

1. Жумшак эмес.
2. Балчы текстиндеги баланын аты.
- 3.

4. Манастын апасы.
5. Жаман сөзүнүн карама-каршы мааниси.
6. Жардам текстиндеги кыздын аты.
7. Жүгүр сөзүнүн окшош мааниси.

103-
сабакVI БӨЛҮМ. ИЛИМ ЖАНА ТЕХНОЛОГИЯ
БИЛИМ – ТҮГӨНГҮС БАЙЛЫК

Бир кишинин эки баласы бар эле. Атасы улуу баласын жакшы көргөндүктөн, энчинин баарын улуу баласына бермек болду. Энеси: «Энчини экөөнө тең бөлүп берели», – деп кеңеш салды. Күйөөсү аялынын акылын укады. Аялы таарынып, чийдин түбүндө ыйлап отурду.

Жолдон өтүп бара жаткан жолоочу аялды көрүп:

– Эмнеге ыйлап жатасың? – деп сурады. Жолоочу окуянын жайын түшүнгөн соң, аялга айтты:

– Сиз ыйлабаңыз, андан көрө кичүү балаңызды окууга жибериңиз. Билим-түгөнбөс байлык. Атанын дөөлөтү колдун кириңдей, бат эле жоголот.

Аял жолоочунун сөзүнө макул болду да, баласын алыскы жерге окууга жиберди.

Бала көп жылы тырышып окуп, түрдүү сонун өнөр үйрөнүп, абдан бай болду.

Агасы атасынан калган байлыкка мас болуп жүрүп, өнөрдөн куру кол калды. Атасынан калган байлык тез эле түгөдү. Аябай жарды болуп калган агасы инисине жардам сурап келди.

Суроолорго жооп бер

1. Билим менен байлыктын айырмасы эмнеде деп ойлойсуң?
2. Балдардын апасы эмне үчүн капа болду?
3. Атанын ордунда болсоң эмне кылмак элең?
4. Түшүнүгүндү сүйлөп бер.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Илим – окуу булагы, билим өмүр чырагы.

Илим өмүрсүз болбойт, куш канатсыз болбойт.

Окуянын каерде болгонун, адамдын, буюмдун каерде тургандыгын билиш үчүн **кайда?** **каерде?** деген суроолорду беребиз.

Кимдер кайда укташат?

Мамалактар кайда?
Токойдогу **чээнде**.

Каз-өрдөктүн балдарычы?
Көк ирим суу **жээгинде**.

Кичинекей кенгурулар,
Чөнтөктөрдө укташат.

Көпөлөктөр көнүп калган,
Жалбыракка жашынып.

Кыр-кыр этип бала мышык,
Жумшак жаздык **үстүндө**.

Ойноймун деп сен алардын,
Уйкуларын бузбагын.
Кана балам, бүттү жомок,
Эми сен да уктагын.

Кара менен жазылган сөздөргө суроо бер.

Суроолорго жооп бер

1. Сен каерде уктайсың?
2. Билимди каерде аласың?
3. Досторуң менен кайда ойнойсуң?

(Орус эл жомогу)

Бир күнү абышка токойдон карышкырга жолугат. Ага нан берет. Карышкырга нан абдан жагып калат.

Карышкыр: – Нанды кантип жасайт? Мага үйрөтчү.

Абышка: – Алгач жер айдалат.

Карышкыр: – Анан жесе болобу?

Абышка: – Жок. Андан кийин жер тегизделет.

Карышкыр: – Анан жесе болобу?

Абышка: – Жок. Андан кийин жерге семирткич салынат.

Анан үрөн себилет. Буудай чыкканча күтүп турабыз. Анан буудайды оруп, жанчыйбыз. Жанчылган буудай тегирменге жеткирилет. Буудай ун болот. Ундан камыр жуурулуп, нан бышырылат. Анан гана нанды жесе болот.

Карышкыр: – Мунун жумушу көп тура. Нансыз жашап келгем. Нансыз жашай да берем, – деп кетип калган экен.

Суроолорго жооп бер

1. Сага жомок жактыбы?
2. Абышка каерде карышкырга жолугат?
3. Карышкыр эмне үчүн нансыз жашайм деди?
4. Ар күнү жеген наныбыз кандай болуп жасаларын айтып бер.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Эмгек менен тапкан наның таттуу болот.

Бата менен эл көгөрөт,
Жамгыр менен жер көгөрөт.

Эмгекчинин наны таттуу,
Жалкоонун жаны таттуу.

Жомоктон кайда? каерге? деген суроолорго жооп берген сүйлөмдөрдү таап оку.

Үлгү: Буудай каерге эгилет?

105-
сабак

ТАҢҚЫ НУР

Караңгыны качырган,
Аппак таңды аттырган.
Берекелүү жериме,
Бермет болуп чачылган.

Жаралганга жан берген,
Дасторконго нан берген.
Ден соолукту чың кылып,
Демибизге дем берген.

Жүзүбүзгө нур берген,
Акындарга ыр берген.
Сулуулаган баарысын,
Сулуу таңдан нур келген.

Гүлмира Рысбаева

Суроолорго жооп бер

1. Күндүн нурунун табиятка кандай пайдасы бар?
2. Таңдагы нурду көргөнсүңбү?
3. Ырды жаттап, көркөм айт.

106-
сабак

ОКУУ МЕНЕН БИЛИМ ЖӨНҮНДӨ

Окуу, акыл-эс караңгы түндөгү жарыкка окшойт. Ал эми билимди ошол жарыктан тарай турган нур десе болот. Окуу кут-берекеге, билим даңкка бөлөйт. Ушул эки касиети бар адам улуу инсандардын катарынан орун алат. Сен муну көңүлүңө бекем түйүп ал. Буга ишенбесең, шек санасаң, көзүңдү чоңураак ач. Мага даанышмандардын мына мындай үлгүлүү сөзү жакшы маалым: «Билимдүү адам өз билиминин артынан жамандык менен бактысыздыктардан аман калат».

Жусуп Баласагын

Суроолорго жооп бер

1. Текст эмне жөнүндө экен?
2. Бабабыз бизге кандай үгүт-насааттарын берип жатат?
3. Таңкы нур менен билимден тараган нурдун айырмасы эмнеде?

ТИЛИБИЗДИ ЖАТЫКТЫРАБЫЗ

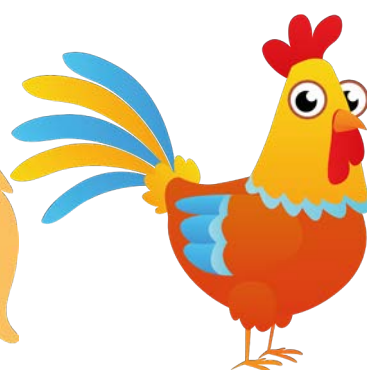
Ак улактын кулагын кара,
Ак улактын кулагы – кара.
Кулагы кара ак улак,
Караны кайдан тапты бу чунак?

Заттын өңү-түсүн, сапатын, даамын, формасын, көлөмүн билдирген сөздөр **кандай?** деген суроого жооп берет.

Өң-түс	сапат	даам	форма
жашыл	жакшы	таттуу	тоғолок
кызыл	сылык	кычкыл	сүйрү
ак	катуу	туздуу	ийри

Суроолорго жооп бер.

Ат кандай?

Короз кандай?

Күн желеси кандай?

Макалдагы түшүп калган кандай? деген суроого жооп берген сөздөрдү таап, толуктап оку.

... бала – тил алчаак,

... бала – уялчаак.

... бала – эмгек,

... бала – тентек.

Сен деген ... – сөз,

Сиз деген – ... сөз.

... аба жуткуң келсе, эрте тур,

... өмүр сүргүң келсе , эмгек кыл.

107-
сабак

КОСМОНАВТ БОЛГУМ КЕЛЕТ

Эркинбектин тиши катуу ооруп калды. Атасы аны дарыгерге алып келди. Дарыгер Эркинбектин тиштерин көрүп жатып:

– Чоңойсоң, ким болосуң? – деп сурады.

– Космонавт болгум келет, – деди Эркинбек.

– Эгер космонавт болгуң келсе, мына бул отургучка отур – деди. Бул сөздү укканда тишинин оорусу басылгансып калды. Дарыгер жалпак темирди буту менен басып койду эле, Эркинбек отурган отургуч жогору көтөрүлүп кетти. «Мени учууга үйрөтүп жаткан турбайбы» – деди ичинен.

– Космонавт болгуң келеби? Анда тишинди текшерт, ансыз космонавттын катарына албайт – деди дарыгер.

Эркинбек акырын оозун ачты. Тишин чукулап жатканда, Эркинбек тыбырчылап жиберди.

– Ого-о, тишинди курт жеп бараткан тура. Муну айыктырбаса эч качан космонавт болбойсуң. Космонавт болуу үчүн тиштеринди айыктыруу керек. Ошондуктан ар дайым тиштеринди жууп, таза карма. – деди дарыгер.

Жаки Таштемиров

Суруолорго жооп бер

1. Эркинбек ким болгусу келет экен?
2. Космонавт болуу үчүн эмнелерге көңүл бурабыз?
3. Сен келечекте ким болгуң келет?
4. Текстти сахналаштыргыла.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Ар бир кесип – ардактуу.

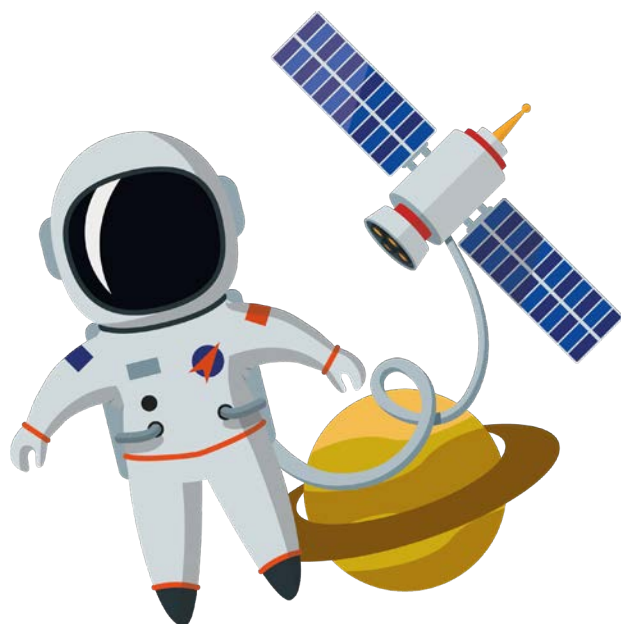
108-
сабак

КОСМОНАВТ

Ай-ааламды кыдырган,
Болсом деймин космонавт.
Марска учуп барууга,
Эл алдында берип ант.

Айга барып консом дейм,
Айдын сырын билсем дейм.
Жылдыздарды эсептеп,
Желегимди койсом дейм.

Суроолорго жооп бер

1. Бала космонавт болсом эмне кыламын дейт?
2. Ант кандай учурда берилет?
3. Досуң желегибизди кайсы жерге коюуну каалайт экен?

Досторуңдун жоруктарынан.

АЙДЫН БАЛАСЫ

Эшикке чыгып күлүмсүрөйт,
Канатбектин бабасы.
– Бери чыкчы тентек чүрпөм,
Ай тууптун карачы!
– Көрсөт ата, кана айдын
Кичинекей баласы?

Турар Кожомбердиев

109-
сабакКОМПЬЮТЕР ЖӨНҮНДӨ
БИЛЕСИҢБИ?

Компьютер деген эмне? Компьютер адамга караганда өтө тез эсептөө жүргүзгөн электрондук түзүлүш. Алгачкы компьютер өтө чоң болгон. Бир бөлмөнү толук ээлеген. Азыркы биз колдонгон компьютер ыңгайлуу. Компьютерде мультфильмди жаратса болот.

Ал гана эмес музыка жазып алынат. Компьютер басма ишинде да колдонулат. Силер окуп жаткан китептердеги баардык жазуулар компьютерде терилет. Бүгүнкү илим менен техниканы компьютерсиз элестетүү кыйын.

Компьютер баардык тармактарда кеңири колдонулат.

Чет өлкө менен да компьютердин жардамында интернет аркылуу тез эле байланыша алышат.

Бирок компьютердин зыяндуу жактары да бар.

Компьютерде көпкө отуруу эң биринчи көзгө зыян. Ошондой эле сөөктөрдүн бүкрөйүшүнө алып келет. Ошондуктан компьютерден, телефондон этияттык менен пайдалангыла.

Суроолорго жооп бер

1. Компьютерде кандай жумуштар аткарылат?
2. Сен да компьютерде иштей аласыңбы?
3. Компьютердин кандай зыяндуу жактары бар экен?

ТАП, ТАП ТАБЫШМАК

Баардык нерсеге жетик,
Мээси күчтүү тетик.
Ал аркылуу сүйлөшүп,
Чет элге да жетип.

! Заттын санын, эсебин билдирген сөздөр **канча? нече?** деген суроолорго жооп берет. Мисалы: **он, отуз, жети, кырк, миң.**

Канча? деген суроого сүрөттүн негизинде жооп бер.

ЭСЕП САБАГЫ

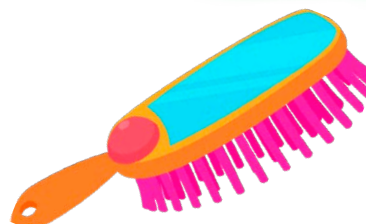
Кагаз, калем албай туруп,
Эсептейли, табалы.
Бир дептерде 24 бет,
Анын канча барагы.

Беш козуга беш козуну,
Кошо билет бүт баары.
Бирок анын канча болот,
Кулактары, буттары?

Эгер болсо 50 тиши,
Колундагы таракта.
5 таракта канча тиштин,
Болоорун айт заматта.

Жакыпбек Абдылдаев

Суроолорго жооп бер

1. Дептердин канча барагы бар?
2. Он козунун канча кулактары жана канча буттары бар?
3. Беш таракта канча тиш бар?

110-
сабак

КОМПЬЮТЕР

Компьютерим бар менин
Атам берген белекке.
Тамгаларды үйрөндүм,
Жарап жатат керекке.

Монитордон көрүнөт
Жазгандарым жаркырап,
Чыгаруучу кагазга
Принтер деп айтылат.

Ката кетсе жазуумдан,
Кыйналбастан оңдоймун.
«Чычкан» менен башкарып,
Кээде оюн ойноймун.

Иштей билсең компьютер,
Көп иштерди аткарат.
Процессор -мээсине,
Эмне жазсаң сакталат.
Сулайман Рысбаев

Суроолорго жооп бер

1. Сен компьютерде иштеп көрдүң беле?
2. Компьютердин кандай бөлүктөрү бар экен?
3. Алар кандай кызматтарды аткарат?
4. Ырды жаттап ал.

6 жашка чейинки балдар бир күндө 10-15 мүнөт гана компьютерде отуруш керек. 7-8 жаштагы балдарга күнүнө 30-40 мүнөттөн компьютер колдонууга болот.

БАЗАРДАГЫ МАТЕМАТИКА САБАГЫ

Окуучу базарга келип, сатуучудан:

– Байке, 1 кило алма, 2 кило апельсин, 2 кило помидор, 4 кило мандарин бардыгы болуп канча турат? – деп сурап калды.

– Иним, сен мынча жүктү көтөрө албайсыңда, – деп, окуучуга суроолуу карады сатуучу.

– Мен аларды сатып алайын деп жаткан жерим жок, бул менин математика сабагынан берилген үй тапшырмам. Сиз мага болгону баары канча сом болорун гана айтып коюңузчу, – деген экен окуучу анда.

Суроолорго жооп бер

1. Тексттеги канча? деген суроого жооп берген сөздөрдү айтып бер.
2. Сен да базарда соода кылгансыңбы?

Бала ар бир жемиштен канча килограммдан алмакчы болду?

111-
сабакИНТЕРНЕТ ДЕГЕН ЭМНЕ?
(мугалим окуп берет)

Интернет – бул компьютердик тармактардын бүткүл дүйнөлүк системасы. Ал алысты жакын кылат. Интернет – эл аралык тармак дегенди түшүндүрөт. Интернетти туура пайдалансаң сага жакын дос жана мугалимиң болот. Ошондой эле өзүң каалаган суроого жооп таба аласың.

Биз чет өлкөдөгү жакындарыбыз менен кат жазышып, ал гана эмес бет маңдай отуруп баарлаша алабыз.

Суроолорго жооп бер

1. Интернет жөнүндө түшүндүңбү?
2. Эмне үчүн ал сага дос жана мугалимиң болот экен?
3. Интернет аркылуу сүйлөшкөнсүңбү?
4. Интернеттин зыяндуу жактарын билесиңби?

Иретти билдирген сөздөргө **канчанчы? неченчи?** деген суроолор берилет. Мисалы: жетинчи, онунчу, он жетинчи. Мен биринчи класста окуйм.

Диалогду оку. канча? нече? канчанчы? неченчи?
деген суроого жооп берген сөздөрдү тап.

Айжамал: – Данияр, сен канча жаштасың?

Данияр: – Мен жети жаштамын.

Айжамал: – Данияр, сен канчанчы класста окуйсун?

Данияр: – Мен биринчи класста окуймун. А, сен

Айжамал канчанчы класста окуйсун?

Айжамал: – Мен дагы биринчи класста окуймун.

Көп чекиттин ордуна канча? нече? канчанчы? неченчи?
деген суроого жооп берген сөздөрдү таап оку.

Биздин класста ... парта жана ... отургуч бар. Дубалда
... сүрөт илинип турат. Мен ... катарда отурам. Байкем
шаарда ... үйдүн ... батиринде жашайт.

«Ким канчанчы?» оюну

Балдарга ат кой. Боюна карап тиз.

112-
сабак

ИНТЕРНЕТ

Кыдырамын күнүгө,
Булунч-бурчун дүйнөнүн.
Балдар менен достошом,
Бирок өзүм үйдөмүн,

Калдыңарбы кызыгып,
Мунун сырын билем деп.
Техника заманбап,
Анын – аты Интернет.

Бардык жерден заматта,
Жаңылыкты угамын.
Жер тыңшаган Маамыттай,
Бирок үйдө турамын.

Абзий Кыдыров

Суроолорго жооп бер

1. Ыр сага жактыбы?
2. Үйдө туруп кантип жанылыктарды угуп алууга болот?
3. Интернеттен туура пайдаланууну үйрөн.

ТИЛИБИЗДИ ЖАТЫКТЫРАБЫЗ

Беш кашка кой,
Бешөө беш башка кой.

113-
сабак

МЕНИН ДОСТОРУМ

Суроолорго жооп бер

1. Сүрөттө кимдерди көрүп жатасың?
2. Өзбекстанда жашаган кандай улуттарды билесиң?
3. Башка улуттан досторуң барбы?
4. Алар менен кантип байланышасың?

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Жүз сомун, болгончо,
Жүз досуң болсун.

Дос кыйынчылыкта билинет.

Балдары Өзбекстандын,
Тынчтыкта кол кармашат.
Бири-бирине жардамдашып,
Бир туугандай жашашат.

Заттын кыймыл-аракетин билдирген сөздөр **эмне кылды?** **эмне кылат?** **эмне кылып жатат?** деген суроолорго жооп берет.

Мисалы: бийледи, чуркады, жазып жатат, иштеп жатат.

Сүрөттүн негизинде эмне кылып жатат? эмне кылды? эмне кылат? деген суроолорго жооп берген сөздөрдү катыштырып сүйлөм түз.

114-
сабак

«РОБОТ» ДЕГЕН ЭМНЕ? (Мугалим окуп берет)

Эми дагы бир кызыктуу нерсе тууралуу аңгемелешели. Балдар, билесиңерби, «Робот» деген эмне? Эмесе, сөз ошол жөнүндө болсун. Адам баласы жумушсуз жашай албайт. Иштебей токтоп калганда адам баласы өзүнүн жашоосун токтотот. Көзгө көрүнгөн жумуштун баары кол, буттун жардамы менен бүтөт. Бирок иш куралдары болбосо иштин баары бүтө бербейт. Күч жумшабай эле, акыл менен көп ишти аткарууну кыялданып келген. Акырында адамдар роботту ойлоп табышты. Биз ошол роботтордун кандайча пайда болгонуна токтоло кетели. Адамда эки кол, эки бут болсо, роботко ал жетишсиз болот, ага көп кол, көп бут керек. Ошентип окумуштуулар, адегенде, алты буттуу «Шама» деген роботту ойлоп чыгарышкан. Андан көп узабай Ташкент шаарынан пахта терүүчү комбайн жасалып чыккан. Ошентип, дөңгөлөктүү роботтор жаралат. Робот адам баласынын турмушуна сүңгүп кирип, жеке гана кол менен буттун кызматын аткарбастан, көрүү, угуу органдарынын кызматын да аткара башташат. Бүгүнкү күндө роботтор өркүндөтүлүп,

жылдыздарды изилдеген аппараттар жаралган. Азыр роботтор ыр жазат, ал тургай, обон чыгарып, ырдайт. Чөнтөк телефондорунун түрлөрүн айтпай эле коёлу.

Арыстан Ашыракунов

Суроолорго жооп бер

1. Адамдар оор жумушун жеңилдетиш үчүн кандай амалдарды ойлошкон экен?
2. Робот деген эмне экен, ал кантип пайда болуптур?
3. Робот менен эмне жумуштарды аткарууга болорун билдиңерби?
4. Силер эсеп чыгаргыч калькуляторлорду кандай максатта колдоносуңар? Айтып бергиле.

Макалды жаттап, маанисин чечмеле

Акылдуу баштын алтымыш колу бар.

Акыл жаш тандабайт, баш тандайт.

Адам билбеген нерседен гана коркот.

Мээрим эмне кылат?

Белек эмне кылат?

115-
сабак

МУЛЬТФИЛЬМ

Сыналгыдан биз бүгүн,
Көрдүк кызык мультфильм.
Алдап кетти аюну,
Амалын көр, түлкүнүн.

Акула сөз сүйлөдү,
А коёндор бийледі.
Качышкан жок, корккон жок,
Карышкыр да тийбеди.

Айбанаттар бири-бирин,
Аяшарын билгиниң.
Кыял-ойду эргитип,
Кызык тура ... мультфильм.

Байтемир Асаналиев

Суроолорго жооп бер

1. Сага кандай мультфильмдер жагат?
2. Кайсы мультфильмди жакшы көрөсүң?
3. Ырда балдар кандай мультфильмдерди көрүштү?

Эмне кылды? деген суроого жооп бер.

Күндөлүгүм жанымда экен...

Классыбыздагы Асан деген баланы агай доскага чакырды. Ал жакшы жооп бере албай койду.

– Отур, күндөлүгүңдү алып кел, – деди агай.

– Үйдө калыптыр, – деп жооп берди Асан.

– Асанга бүгүн «4» коёлу, – деди мугалим.

– Күндөлүгүм үйдө эмес, жанымда экен, агай! – деп Асан күндөлүгүн алып чуркады. Ошондо баарыбыз күлдүк.

Суроолорго жооп бер

1. Агай кимди доскага чакырды?
2. Ал кандай жооп берди?
3. Асандын күндөлүгү кайда калыптыр?
4. Мугалим кандай баа койду?
5. Асан эмне деп чуркады?

Досторуңдун жоруктарынан

Сабакта бир кулагын басып отурган окуучудан мугалим:

– Суранов, эмне үчүн сол кулагыңды басып отурасың?

– Айткандарыңыз оң кулагымдан кирип, сол кулагымдан чыгып кетпеши үчүн.

116-
сабак**1-ИЮНЬ – БАЛДАРДЫ КОРГОО
КҮНҮ**

Ар бир бала өз ата-энеси..... мээриминде болуп өссө бактылуу болот эмеспи. Бирок турмушта мындай бакыт бардык эле балага берилбейт турбайбы.

Биз өзүбүз..... айланабызды карайлычы. Кээ бир бала.....апасы, кээ бирөө..... атасы жок. Ал тургай атасы да, энеси да жок өсүп жаткандар да бар. Аларды жакын туугандары багып алышат, же болбосо балдар үйлөрүндө чоңоюшат. Мамлекет аларды тамак-аш, кийим-кече менен камсыз кылат. Билим, тарбия берип, турмушка даярдайт. Жөнөкөй адамдар да балдар үйүнө кайрымдуулук кылышып, акчалай жардам берип турушат. Окуу куралдарын, оюнчуктарды сатып беришет. Ата-энеси жок балдар эч нерседен кем болбой жашашсын деп күнүмдүк керек нерселерди жеткиришет.

Мамлекет да, курчап турган боорукер адамдар да мындай балдарды коргоого алышат. Балдар..... келечеги кең болушун каалашат.

Колдонулуучу сөздөр: -дүн, -дын, -нүн, -нин, -нын

Суроолорго жооп бер

1. Эмне үчүн «1-июнь – балдарды коргоо күнү» деп аталат экен?
2. Кимдер балдар үйүндө тарбияланышат?
3. Балдарга кандай камкордук көрүлөт?
4. Түшүп калган мүчөлөрдү улап текстти оку.

117-
сабак

КИМДИН УУЛУ БОЛДУ ЭКЕН?

Колу-буту кирдебейт,
Кеп сурасаң сүрдөбөйт.
Төгүп-чачпай тамакты,
Тартип менен ичип-жейт.
Көчө жарып бакырбайт,
Көрүнгөндү чакырбайт.
Топуракка оонабайт,
Тентектикти ойлобойт.
Ушул биздин көчөдөн,
Жолуктурам аны мен.
Таза жүргөн адептүү,
Кимдин уулу болду экен?

Нуржамал Жетикашкаева

Суроолорго жооп бер

1. Ырда кандай бала сүрөттөлгөн?
2. Силердин мектебиңерде да ушундай окуучулар барбы?
3. Ырдын баштапкы 8 сабын жаттап ал.

Досторундун жоруктарынан

Оорубайт

– Мурат,балка менен ойнобо. Колунду чаап аласың?-деп эскертет атасы.

Анда баласы минтет:

– Меники оорубайт, ата.

Мен чапканда, мыкты

Айша кармап турат.

118-
сабак

ТАП, ТАП ТАБЫШМАК

Желими жок, мыгы жок,
Чебер уста жасаган.
Ал кандай жай, төрт мезгил,
Ата бабаң жасаган.

Карасаң өңүн жакындап,
Кадимки эле чычкан.
Караңгы кирген кезинде,
Канаттуу болот учкан.

Калпты кошпой чын айткан,
Жашырбастан сыр айткан.
Сенден эч бир тажабайт,
Миң сурасаң, миң айткан.

Ага жайып китебин,
Даярдашат сабагын.
Төрт буту бар болсо да,
Бир шилтебейт кадамын.

Уккулуктуу сайраган,
Жай айында жайлаган.
Кыш болгондо кетет да,
Жазында келет кайрадан.

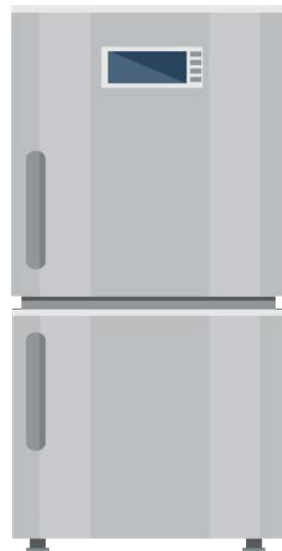

119-
сабак

ЭЛЕКТРДИН КУБАТЫ

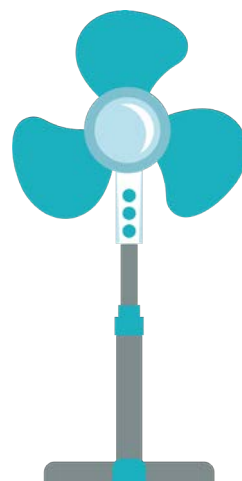
Кеч киргенде жарк этип,
Жарык кылат үйүндү.
Элестете албайсың,
Ансыз өткөн күнүндү.

Чан соргучуң зуулдап,
Муздаткычың зыңылдап
Бурап телевизорду,
Отурасын кымылдап.

Үтүк менен ар убак,
Үтүктөйсүң кийминди.
Электрдин ишине,
Көөнүң далай сүйүндү.

Билдиңби анын кубаты,
Бүт өлкөгө жетерин.
Бирок эстей жүр дайым,
Өрт да чыгып кетерин.

«Байчечекей» журналынан

Суроолорго жооп бер

1. Токко урунуп алба! Абайла!
2. Электр буюмдарын колдонууда кандайча этият болуу керек? Айтып бер.
3. Кандай учурда өрт чыгышы мүмкүн?

Ырдан качан? деген суроого жооп берген сөздөрдү таап, айтып бер.

М	У	З	Д	А	Т	К	Ы	Ч
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Заттын кыймыл-аракетти аткарган убактысын билүү үчүн **качан?** деген суроо беребиз.

Мисалы: Апам **эрте менен** сүт бышырды. Мен **кийинки жылы** жайлоого барам.

Сүрөткө карап качан? деген суроого жооп бер.

СҮРӨТТҮҮ ДИКТАНТ

Сүрөттүн негизинде чакан аңгеме түз.

ЭЛЕКТР ТОГУН ҮНӨМДӨЙБҮЗ!

Суруолорго жооп бер

1. Электр тогун кантип үнөмдөө керек?
2. Сен кантип үнөмдөйсүң?
3. Телевизорду, үйдүн лампасын тынымсыз иштетүүгө болобу?

ЭСИҢЕ САКТА!

Электр буюмдарын колдонууда чоңдордун көзөмөлүндө бол. Эч ким жокто өз алдыңча иштетүүгө аракет кылба.

Үйдөн чыгарда үтүк, телевизор, компьютер жана башка электр буюмдарын өчүрүүнү унутпа, өрт чыгышы мүмкүн.

Электр буюмдарын абайлап өчүр. Эч качан суу колуң менен кармаба. Анткени колуң суу болсо ток урат. **Электр тогун этияттап колдон!**

120-
сабак**ОЮБУЗ ДА, БОЮБУЗ ДА
ТЕЗ ӨССҮН!**

Көптү билип, көптү үйрөнүш үчүн, албетте, ар нерсеге дилгир, байкагыч болуш керек. Буга силер окуган китептер, журналдар көп жардам берет. Эстеп, көңүлгө тутуп калууга аракеттенүү зарыл.

Ал эми адам жалаң гана жан дүйнөсү эмес, ден соолугунун чың, дене боюнун чымыр болушун унутпоого тийиш. Аны бала чактан баштоо керек. Эрте туруп, муздак сууга жуунуп, дене кыймылдарын жасоо милдет. Ошондо гана жан-дүйнөбүзгө шайкеш сак саламаттуу адам боло алабыз. Оюбуз менен боюбуз тез өсөт. Кандай сонун!

«Байчечекей» журналынан

КУМУРСКА

Мен жолдун четине отуруп калдым. Чоң сары кумурска менин өтүгүмө оңой эле чыгып кетти. Ал бийиктен эки жагын карады. Анан акырын жерге түштү. Кумурска бат-баттан жолдун аркы четине өттү. Мен аны карап турдум. Мына, ал дүмүрдүн жанына келип токтоду. Дүмүрдүн бир жагы жалтырап, сыйгалак болчу. Экинчи жагы өңгүлдөңгүл экен. Кумурска ошол жагы менен чыгып жөнөдү. Анын ар бир жасаган аракетин көрүп туруп, мен да ойлонуп калдым. Демек ийгиликке жетишүү үчүн ар дайым алдыга умтулуу керек. Жолундан чыккан кандай тоскоолдук болбосун аны жеңе билүүгө аракет кыл.

Сулайман Рысбаев

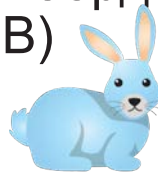
Суроолорго жооп бер

1. Көптү билип, көптү үйрөнүү үчүн дагы эмнелерге көңүл буруу керек?
2. Сен боюң канча экенин билесиңби?
3. Кумурсканын аракетин көрүп, эмнеге ойлонуп калды?
4. Суроолорго жоопту тексттен таап окуп бер.

121-
сабак

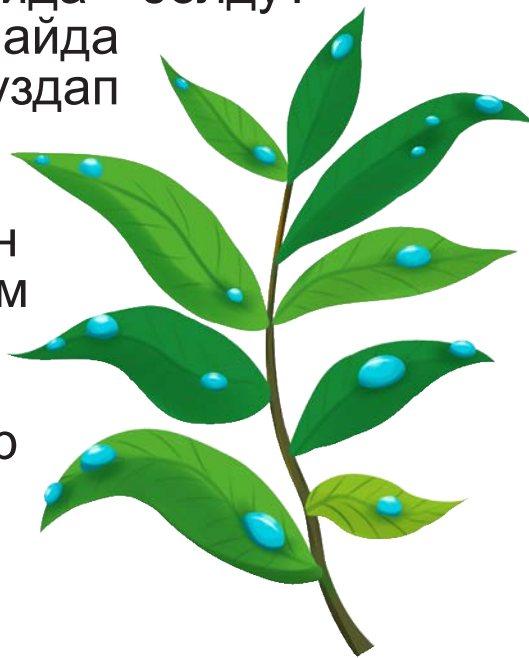

БИЛИМИҢДИ СЫНАП КӨР

1. «Энчини экөөнө тең бөлүп берели» – деген кеңешти ким айтты?
А) Атасы Б) жолоочу В) Апасы
2. Апасы чийдин түбүндө ыйлап отурду. Каерде? деген суроого жооп берген сөздү тап.
А) Ыйлап Б) Чийдин түбүндө В) Отурду
3. Абышка нан жөнүндө кимге айтып берди?
А) Б) В)
4. Сенин апаң кандай?
5. Эркинбек ким болгусу келет?
А) доктор Б) космонавт В) аскер
6. Компьютер деген эмне?
А) электрдик түзүлүш Б) монитор В) интернет
7. Канча? деген суроого жооп берген сөздөрдү жаз.
8. Төмөнкү ыр саптары кайсыл ырдан алынган?
Ката кетсе жазуумдан,
Кыйналбастан оңдоймун.
«Чычкан» менен башкарып,
Кээде оюн ойноймун.
А) Компьютер Б) Интернет В) Эсеп сабагы
9. Алты буттуу роботтун аты.
10. Эмне кылып жатат? деген суроого жооп берген сөздөрдү жаз.
11. Ким? деген суроо кимдерге берилет?
12. Эмне деген суроого жооп берген сөздөр.
13. Нерсенин түсүн билдирген сөздөрдү жаз.
14. Бүгүн чоң майрам болду. Качан? деген суроого жооп берген сөздөрдү тап.
А) Бүгүн Б) майрам В) Болду
15. Сага өзгөчө жаккан чыгарма.

Жаз келди. Күн жылуу. Жаан деле жок болчу. Эртең менен чөптөрдө суунун тамчылары жалтырайт. Бул шүүдүрүм суу кайдан пайда болду? Абаданбы? Ал чын эле абадан пайда болду. Түнкүсүн суук. Жер муздап калат. Абада дайыма суунун буулары болот. Ал муздак жерге же өсүмдүктөргө тийгенде суунун тамчысына айланат. Шүүдүрүм өсүмдүктөр үчүн пайдалуу. Аны курт-кумурскалар да, канаттуулар да, кескелдириктер да ичет. Шүүдүрүм эртең менен пайда болот.

Суроолорго жооп бер

1. Шүүдүрүм кантип пайда болду?
2. Сен да эрте менен чөптүн үстүндөгү тамчыларды көргөнсүңбү?
3. Шүүдүрүмдүн пайдасы барбы?
4. Текстти минута боюнча окугула

Досторуңдун жоруктарынан

СЕГИЗ ДӨҢГӨЛӨК

Байкеси Илязды сынамакка мындай деди:

- «Малибунун» алдында канча дөңгөлөгү бар?
- Эки.
- Артындачы?

- Эки.
- Оң жагындачы?
- Эки...
- Сол жагындачы?
- Сол жагында дагы эки...

- Ошондо «Малибунун» канча дөңгөлөгү болот?
- Анда Иляз ойлонбой туруп эле мындай деди:
- Сегиз..!
- Билбейсиң. Эмесе, сага да «эки»

Суроолорго жооп бер

1. Байкеси Илязга эмне үчүн эки койду?
2. А чындыгында, «Малибунун» канча дөңгөлөгү бар?

КАЛПЫЧЫ КАНЫМГҮЛ

Канымгүл быйыл жетиде,	Кечээ неге келбедиң?
Жаңы кирген мектепке.	Бутум оюп...
Тили келбейт эрке өсүп,	Бейшембидечи?
«Й» деп сүйлөйт «Р» десе.	Муйдум оюп..

Бешиндечи?	Айткыла балдар Канымгүлгө,
Мысыгым оюп...	Жакшы окусун.
Онундачы?	Калп оорусун,
Күчүгүм оюп...	Калп айтканын коюп.

Суроолорго жооп бер

1. Канымгүл кандай кыз экен?
2. Сенин классыңда да ушундай калп ооруучу окуучулар барбы?
3. Ролдорго бөлүп оку.

УКМУШТУУДАЙ КОЗУ КАРЫНДАР

Тропиктерде укмуштуудай козу карындар бар. Алар ар кандай түстөгү гүлгө окшош болушат. Кызыл, кара, сары, боз. Формалары да ар кандай. Кызыл козу карындар кубдун формасында, сабагы ичке. Сарылары столдун формасын элестетет. Ал эми үчүнчүлөрү жылмакай шар сыяктуу. Алардын өңү капкара. Айрымдары бугунун мүйүзүндөй бутактанып турат. Козу карындар катар-катар болуп өсөт. Алар кызыл, сары, күрөң топчуларга да окшошуп кетет. Бутактарда салаңдаган сары түстүүлөрүнөн ачуу жыт чыгып турат. Чындыгында эле сыйкырдуу көрүнүш!

Суроолорго жооп бер

1. Козу карындарды көргөнсүңбү?
2. Алардын баарын эле тамак катары иштетсе болобу?
3. Козу карындар качан чыгат?

ЭТИЯТ БОЛ, ӨМҮРҮҢДҮ САКТА!

Курч буюмдар

Үйдөгү курч буюмдардан өз алдыңча пайдаланба. Бычак менен ойнобо. Колунду кесип аласың. Ийнени басып алба, байка. Кайчы менен бычакты ар кайсы жерге таштабай ордуна кой.

Абайла, ысык!

Ысык сууну байкабай төгүп алган учуруң болду беле? Чайнектен чай куйганда этият бол! Байка, кайнак сууга денеңди күйгүзүп алба!

Уу заттар

Үйдө ар кандай идиштерде суюктуктар бар. Алардын эмнеге колдонуларын сен азырынча билбейсиң. Эч качан өзүң билбеген нерселерди, дарыларды оозуңа салба жана жыттап көрбө ууланып калышың мүмкүн.

Уулуу заттардын аттарын ата.

Чоочун итке жолобо

Ит бизге көп жардам берет. Бирок,
эч качан чоочун итке жакын жолобо,
ал сени каап алышы мүмкүн. Эгер
ит каап алса, дароо ата-энеңе айт.
Мындай учурда тезинен докторго
кайрылуу керек.

МУНУ БИЛИП АЛ

Бул жаныбар боздойт,
Ошондуктан төө дейт.
Муну болсо уй дейт,
Ал боздобойт, мөөрөйт.

Сазда чардап бакалар,
Чегиртекелер чырылдайт.
Аары, чымын ызылдайт,
Балыктан үн угулбайт.

Каркыралар, турналар,
Көл бетинде кыйкуулайт.
Балапандар, жөжөлөр,
Жем талашып, чыйпылдайт.

Аюу, жолборс күрүлдөйт,
Каз-өрдөктөр каркылдайт.
Жылан жондо ышкырат,
Иттер үрүп, арсылдайт.

Булбул, торгой сайрайт,
Көгүчкөндөр гүүлдөйт.
Сабак билбес баланын,
Не дегени билинбейт.

Токтосун Самудинов

Суроолорго жооп бер

1. Ырда канча жаныбар, куштун аты аталыптыр? Алардын кайсыларын көргөнсүң?
2. Алардын ар биринин үн чыгарганын кантип айтат экенбиз?
3. Сабак билбес бала эмне деп жооп берет экен? Сабакка даярданбай келүү туура бекен?

ХАМЕЛЕОН

Хамелеон – кескелдириктердин бир түрү. Алар аз кыймылдайт. Бакта бир нече саат жемин күтүп отура берет. Ар кандай коңуздарды, чымындарды жейт. Узун манжалары менен бактан бакка секирүүгө оңтойлуу. Алардын эң негизги куралы – жабышкак узун тили. Олжону көргөндө качканга үлгүртпөй тили менен тез кармап алышат. Хамелеондун өзгөчөлүгү – айлана-чөйрөгө жараша өңүн өзгөртө алгандыгы. Душмандарына көрүнбөй калат.

Суроолорго жооп бер

1. Хамелеондун негизги куралы эмне?
2. Анын өзгөчөлүгү эмнеде?
2. Сен да ушундай укмуштар жөнүндө уккансыңбы?

Төмөнкү ырдагы сөздөрдү ажыратып оку.

ТАҢКЫ НУР

КАРАҢГЫНЫКАЧЫРГАН,
АППАКТАҢДЫАТТЫРГАН.
БЕРЕКЕЛҮҮЖЕРИМЕ,
БЕРМЕТБОЛУПЧАЧЫЛГАН.

ЖЫЛАНДАР ЭМНЕ МЕНЕН АЗЫКТАНЫШАТ?

Жыландар чоң жаныбарларды да жутуп коё алат. Питондор леопардды, бугуну да жеп коёт. Кичирээк жыландар майда жандыктар менен азыктанат. Көпчүлүгү бакаларды, чычкандарды, чымчыктарды, чегирткелерди жешет.

Кичинекей жыландар кумурскаларды жейт. Америкада кездешүүчү жашыл жыландардын олжосу – жөргөмүштөр, балыктар, чымчыктар. Бирок алар чычкандарды жебейт. Ал эми суу жыландар балыктарды жана бакаларды жейт, курт-кумурскаларга тийишпейт. Жыландар дүйнөсү мына ушундай.

Суроолорго жооп бер

1. Жыландар жөнүндө эмнелерди билесиң?
2. Жыландын пайдалуу жактары да барбы?
3. Жылан үйгө кирип алса кантип чыгаруу мүмкүн?

АРАЛАШКАН АРИПТЕР

СГАУКМЫУЗРГААН

Куштан ала өңү бар,
Чопо идишти бөлүп ал.

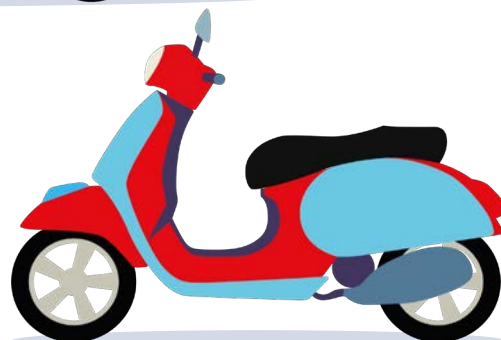
(с....., к.....)

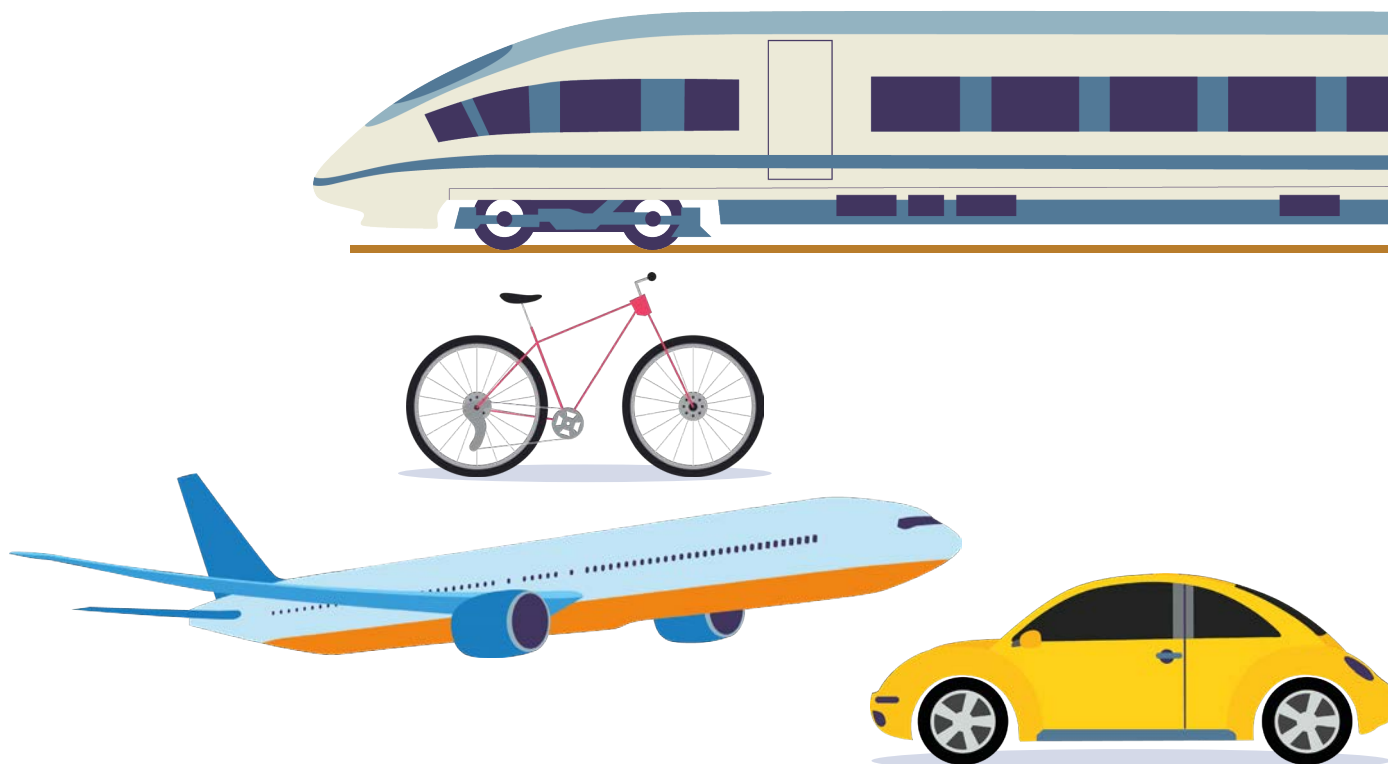
КБАУЙРДААКН

Жерди эмне дейт суу ичпес,
Атты эмне дейт күйүкпес.

(к....., б.....)

СҮРӨТТҮҮ ДИКТАНТ

Сүрөттөрдүн негизинде чакан аңгеме түз.

КОАЛА

Коала – капчыктуу аюу. Алар Австралияда кездешет. Эң эле жакшынакай, чоң, жумшак аюу оюнчугуна окшош. Алар бакка чыгып алып, эртеден кечке кыймылсыз отура беришет. Күүгүм кире кыймылдай башташат. Үстү- башын оңдоп-түзөп, тамактанууга киришет. Алардын тамагы – эвкалипттин жаш бутактары. Алар бир суткада бир килограмм жалбырак жешет. Суу ичпейт. Сууну жашыл жалбырактардан алышат. Коала колго бат эле көнөт. Бирок Австралияда аны багуу кыйын. Австралиялыктардын баарынын эле короосунда эвкалипт өсө бербейт. Ошондуктан зоопарктарда да коалалар өтө сейрек кездешет.

Суроолорго жооп бер

1. Сен коала жөнүндө уктун беле?
2. Алар кайсы жерде жашашат экен?
3. Коала эмне менен тамактанат?
4. Суунун ордуна эмнени жешет?

КАРЫШКЫР МЕНЕН ТҮЛКҮ

Түлкү тамак издеп талаада келе жатты. Алдынан эч нерсе чыкпады. Чычкандарды көрүп, аны баса калыш үчүн жүгүрүп барат. Бирок чычкан ийинге кирип кетип, куу түлкү куру калат.

Акыры жолдон аппак куйрукту көрөт. Ошондо түлкүнүн кубанычы койнуна батпайт. Эки жагына элеңдеп каранды. Эч ким жок экен. Эми куйрукту жалгыз жеймин деп кубанды. Аны сугунмак болуп, «лып» токтоду. «Адам менден да куу эмеспи, кантип эле куйрукту жолго таштасын. Же көчүп бара жатып түшүрүп алдыбы? Оңой менен түшүрбөс, жакшылап карайынчы» деп астын караса, чын эле капкан көрүндү.

Аңгыча карышкыр келе жатыптыр.

– Түлкү досум, ачкадан өлгөнү жатам. Бирдемең барбы? – деп сурады.

Абдан сонун келдиң. Эртеден бери майды аябай жеп, тиги куйрукту эмне кылам деп карап турдум эле, – деди түлкү.

Карышкыр түлкүгө ырахмат айтып, куйрукка секиргенде, капкан тумшугунан кыпчыды. Куйрук тетигинде ары ыргып кетти. Түлкү аны көтөрүп жолуна түштү. Карышкыр байкуш капканда калды.

Суроолорго жооп бер

1. Түлкү кандай жаныбар?
2. Түлкүнүн куулугун каерден билсе болот?
3. Түлкүгө окшогон адамдар да барбы?
4. Сен карышкырдын ордунда болсоң эмне кылмак элең?
5. Эмне? деген суроого жооп берген сөздөрдү жомоктон таап айт.

АТА СӨЗҮН АЗДЕКТЕ

Макалдагы түшүп калган сөздөрдү тап

1. Жер бай болсо, ... да бай,
Жер ... менен, жакшы эли менен.

2. Элдүү ... ач болбойт.

3. Жаман жолдош ... алдырат,
Жаман сөз ... алдырат.

4. Жакшы көргөн досунан ... аяган жигитпи.

5.... ашык да, шашып да ичпөө керек.

6. Эмгектин ... таттуу,

Жалкоонун ... таттуу.

7. Адамдын ... гана бактылуу кылат.

8. Эмгек – адамдын ...

9....Менен жер көгөрөт,
... менен эл көгөрөт.

10. Ачуу - ... ,акыл -...

11. Балаң ... болсо – эл башы,
... болсо – эл душманы.

12. Оорунун ... жок, дарынын ... жок.

13. ... жүрсөң ... болосуң.

БИЛИМИҢДИ СЫНАП КӨР

1. Төмөндөгү сөздөргө тыбыштык талдоо жүргүз.
Сатуучу, таене, таята.

2. Чекиттердин ордуна сөздөрдүн каршы маанилерин кой.

Чоң - коркок -

Узун - ысык -

Ийри - тоголок -

3. Өзүңдүн үй-бүлөң жөнүндө айтып бер.

4. Кыргыз алфавитинде канча тамга бар?

5. Кыргыз тилинде канча жоон үндүү тыбыш бар?
Аларды айтып бер.

6. Коён деген сөздө канча тыбыш бар?

7. Үчүнчү күн –
8. Жаңы жыл кайсы мезгилде болот?
9. Төөнүн баласы –
10. Бул сүрөттөрдө кандай тыбыштар көп катышкан.

ЖЫЛДЫН ТӨРТ МЕЗГИЛИ

Жылдын төрт мезгили жөнүндө сүйлөп бер.

Суроолорго жооп бер

1. Мезгилдердин окшош жактары барбы?
2. Бул мезгилдердин айырмасы эмнеде?
3. Сага кайсыл мезгил жагат?
4. Кандай? деген суроого жооп берген сөздөрдү сүрөттөн таап айт.

O'quv nashri

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI

(Qirg'iz tilida)

2-qism

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik

Түзүүчүлөр:

А.Тойчубаева, А. Юнусалиева, А. Зулпихорова,
Г. Элтуйдиева, М. Куганова

Редактору Кайратбек Токтобаев

Сүрөтчүсү Саидов Абдувохид

Техникалык редактору Акмал Сулайманов

Көркөм редактору Сарвар Фарманов

Дизайнер Иброхим Пулатов

Корректору Шерматова Гүлзада

Компьютерде беттеген Иброхим Пулатов

Басууга уруксат берилди 02.11.2021. Форматы 60x84 1/8.
Arial гарнитурасы. Кегли 18 шпондуу. Офсеттик ыкмада басылды.
Шарттуу басма табагы 12,1. Эсептик басма табагы 6,71.
Тиражи _____. Буюртма № _____.

«YANGIYUL POLIGRAPH SERVICE» ЖЧК басмаканасында басылды.
112001, Ташкент облусу, Янгиюл району, Самарканд көчөсү, 44.

№	Окуучунун аты-жөнү	Окуу жылы	Окуу китебинин алынган дагы абалы	Класс жетекчиси-нин колу	Окуу китебинин тапшырылгандагы абалы	Класс жетекчисинин колу
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Окуу китеби ижарага берилип, окуу жылынын аягында кайтарып алынганда жогорудагы жадыбал класс жетекчиси тарабынан баалоонун төмөнкү критерийлеринин негизинде тотурулат:

Жаңы	Окуу китебин пайдаланууга алгачкы жолу берилгендеги абалы.
Жакшы	Мукабасы бүтүн, китептин негизги бөлүгүнөн ажырабаган. Бардык барактары бар, жыртылбаган, жылбаган, беттеринде жазуу-чийүүлөрү жок.
Канааттандыруу	Мукабасы эзилген, бир аз чийилип, беттери тытылган, китептин негизги бөлүгүнөн ажыраган түрү бар, пайдалануучу тарабынан канааттандыруу даражада оңдолгон. Ажыраган барактары кайра желимделген, айрым беттерине чийилген.
Канааттандыруу эмес	Мукабасы жыртылган, бетине чийилген, негизги бөлүгүнөн ажыраган же таптакыр жок, канааттандыруу даражада оңдолбогон. Барактары жыртылган, жетишпейт, сызып, боёп ташталган. Окуу китебин кайра калыбына келтирүүгө болбойт.